

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jan Benko

**Kolektivní (skupinové, hromadné) žaloby a
řízení o nich**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Holčapek, Ph.D.

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) : 27. 2. 2018

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že tato práce má včetně mezer a poznámek pod čarou 137 032 znaků vlastního textu.

Jan Benko

Děkuji JUDr. Tomáši Holčapkovi, Ph.D. za vstřícnost, rady a konzultace při vedení této práce.

Obsah

Jan Benko	1
Kolektivní (skupinové, hromadné) žaloby a řízení o nich	1
Diplomová práce	1
Úvod.....	1
1. Fenomén kolektivního vymáhání práv	2
a. Přehled terminologie a možných přístupů ke kolektivnímu vymáhání práv	3
b. Nároky vymáhané kolektivními žalobami a příklady výhod společného postupu	5
2. Federální <i>class action</i> v USA	7
a. Common law jako živná půda pro vznik moderního kolektivního vymáhání práv.....	7
b. Stručně k současným podmínkám podání <i>class action</i> a řízení o ní	10
c. Skupina jako adresát rozhodnutí, její formování a vázanost rozhodnutím.....	12
d. Jednání jménem skupiny	15
e. Podrobněji k financování a nákladům sporu	18
3. Zhodnocení současné české legislativy	21
a. Překážka litispendence § 83 odst. 2.....	22
b. Překážka rei iudicatae § 159a odst. 2	25
c. Procesní žalobní legitimace a zastupování nositelů práva.....	27
i. Občanský zákoník	28
ii. Zákon o ochraně spotřebitele.....	29
d. Financování sporu	30
e. Věcný záměr zákona o hromadných žalobách září 2017.....	31
f. Shrnutí	34
4. Právní úprava <i>de lege ferenda</i>	36
a. Česká cesta	36
i. Financování dle věcného záměru	36
ii. Rejstřík žalob a celkově informovanost skupiny.....	37
iii. Upozaděné reprezentativní řízení	39
iv. Účast ve skupinovém řízení v návaznosti na formu vyrozumívání	40
b. Vybrané případy z tuzemské praxe volající po nové úpravě hromadných žalob	40
i. Kauza Dieselgate	41
ii. Vlaková nehoda ve Studénce.....	42

iii.	Spory ohledně bankovních poplatků	43
iv.	Shrnutí	44
	Závěr.....	45
	Seznam zdrojů.....	47
1.	Literatura	47
2.	Právní předpisy a judikatura	48
3.	Články a ostatní dokumenty	50
	Kolektivní (skupinové, hromadné) žaloby a řízení o nich.....	53
	Abstrakt	53
	Klíčová slova: Class action, skupinové žaloby, hromadné žaloby	53
	Collective (group, mass) actions and their trying.....	54
	Abstract	54
	Keywords: Class action, group actions, mass actions	54

Úvod

Právo je někdy až pejorativně nazýváno konzervativním oborem, ale právě takovým by mělo být. Tuzemská situace posledních let podobající se legislativní smršti, která v mnohém nepodporuje jistotu, přehlednost a předvídatelnost práva, rozhodně není žádoucí. Ovšem na druhou stranu musí objektivní právo reflektovat aktuální a nové společenské jevy a fenomény, které je z různých důvodů nutné regulovat, přičemž k tomu jistou míru flexibility potřebuje. V opačném případě by přišlo o funkci normativního systému jako rámce zajišťujícího chod společnosti a státu.

Schopnost reagovat na novou situaci ve společnosti je ostatně i jedním z důvodů napsání této práce, která si dává za úkol z tohoto hlediska posoudit současnou českou právní úpravu vymáhání kolektivních nároků pomocí civilních žalob, přičemž největší pozornost bude věnována několika vybraným aspektům.

Pomocí komparativně-analytické metody budeme zkoumat, zda tuzemská legislativa dostatečně odráží změny společenských poměrů v oblasti kolektivních nároků, zda na ně adekvátně reaguje a posiluje vymahatelnost práva a důvěru v něj.

Podobně jako každá práce bude i tato na začátku obsahovat zejména popisné pasáže, pro většinu odborné veřejnosti nadbytečné a nepopulární, nicméně pro ostatní zájemce, a hlavně pro ty z řad laické veřejnosti, nezbytné. V nich si přiblížíme samotný pojem a základy kolektivního vymáhání práv, pozadí jeho vzniku a základní rozdělení s terminologií.

V další části přejdeme od teorie k pozitivnímu právo, a to konkrétně pravidlům amerického civilního procesu. Seznámíme se s federální *class action*, která jak světově, tak i pro naše účely, představuje prototyp institutu určeného k vymáhání individuálních téměř totožných nároků svědčících celé řadě osob.

Následně se budeme věnovat analýze platného českého práva a věcného záměru zákona o hromadných žalobách, ve které se navíc pokusíme položit argumentační základy pro odpověď na otázku, jak by měla vypadat vhodná tuzemská úprava vymáhání kolektivních nároků. K tomu nám dopomůže jak předchozí seznámení se s americkou úpravou, tak i další selektivně doplněné zajímavé přístupy ke kolektivnímu procesu jiných států.

V závěrečné části bude navržena úprava *de lege ferenda* kolektivního vymáhání práv, kterou budeme teoreticky aplikovat a zkoumat její vliv na případy ze současné tuzemské praxe.

1. Fenomén kolektivního vymáhání práv

Pravděpodobně všichni alespoň jednou za život zaslechli zmínku o soudních sporech, kde tisíce, ve vzácnějších případech i milióny lidí, z různých důvodů žalovaly tu či onu korporaci pro její protiprávní jednání a domáhaly se ochrany svých zájmů a adjudikace práv.¹ Patrně nejviditelnější, nejdiskutovanější a i nejkurióznější případy pocházejí z USA.² Tím ovšem povědomí laické a někdy i odborné veřejnosti v mnoha případech končí, a uniká tak vhléd do konkrétních legislativních detailů, které stojí za povšimnutí, a tvoří pravou podstatu kolektivního vymáhání práv.

Kolektivní civilní proces je možné považovat, stejně jako právo, za celosvětový multidimenzionální fenomén^{3,4}, který lze zkoumat z mnoha vnějších úhlů i vnitřních specifik. My však budeme soustředit pozornost zejména na federální *class action* v USA, a to především pro její kvalitní a inspirativní právní úpravu podloženou historickým vývojem a celosvětovou známost. V podrobnostech pak budeme dále zkoumat několik jejích vybraných atributů a získané poznatky následně aplikovat na úpravu *de lege ferenda*.

O kolektivním vymáhání práv lze tedy hovořit za situace, kdy je zpravidla v pozici žalobce více subjektů, resp. je žalobcem reprezentováno více individuálních zájmů, kdežto na straně žalované vystupuje pouze jediná entita (osoba).⁵ S touto pluralitou jsou nutně spojeny určité problémy (např. při doručování, dokazování), jejichž vyřešení je výzvou pro zákonodárce, aby všem zúčastněným zajistil standard spravedlivého procesu a celé řízení proběhlo maximálně časově a ekonomicky efektivně. Možných řešení je po světě celá řada, přičemž by bylo velmi obtížné najít jediné ideální, už jen z důvodu rozdílnosti právních kultur a specifik právních systémů jednotlivých států. Přesto nelze říci,

¹ Kolektivní žaloby ovšem nemusí sloužit pouze ochraně individuálních zájmů, ale i zájmu veřejnému, pro jehož ochranu mohou na straně žalobce vystupovat různé subjekty (ombudsman, spolky, státní zastupitelství, ale i fyzické osoby).

² Například případy *Anderson, et al. v. Pacific Gas and Electric*, Superior Ct. for County of San Bernardino, Barstow Division, File BCV 00300 (1993) (případ kontaminované podzemní vody ve městě Hinkley, Kalifornie, také zfilmováno pod názvem Erin Brockovich), *N.P., et al. v. Standard Innovation Corp.*, Case No. 1:16-cv-08655, in the U.S. District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division (výrobce erotických pomůcek We Vibe sbíral bez souhlasu uživatelů citlivá data o používání jejich vibrátorů, ty navíc mohly být neoprávněně ovládnuty na dálku), *Ashley Madison Customer Data Security Breach Litigation*, Case No. 15-md-02669, in the U.S. District Court, Eastern District of Missouri (krádež osobních dat uživatelů z online seznamky pro osoby v manželství hledající milostnou aféru). I v Evropě lze nalézt výjimečné případy, např. z hlediska počtu, kdy v Portugalsku musela jedna telekomunikační společnost poskytnout odškodnění, byť ve velké míře nepeněžitě, 3 milionům spotřebitelů, viz *Evaluation of the Effectiveness and Efficiency of Collective Redress Mechanisms in the European Union, Final Report, Part I: Main Report*, dostupné z: http://www.civic-consulting.de/reports/collective%20redress_study.pdf, s. 116.

³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnícké učebnice (Aleš Čeněk), s. 21.

⁴ V rovině ekonomické se jedná o úsporu nákladů na vymáhání práva (u jednotlivců nákladů řízení a odměnu právního zástupce, u státu nákladů na provoz soudního systému), v rovině sociální o regulaci společenských vztahů a v rovině právní o vymáhání subjektivních nároků jednotlivců a objektivního práva z pohledu státu. Dále konkrétněji např. rovina ekologická při ochraně životního prostředí.

⁵ Opačná situace s jedním žalobcem a větším počtem žalovaných tím není v žádném případě vyloučena, v praxi však nebývá častá.

že by jednotlivé úpravy selhávaly, většina svůj smysl a účel efektivnějšího vymáhání práva tou či onou cestou naplňuje.

a. Přehled terminologie a možných přístupů ke kolektivnímu vymáhání práv

V českém právním prostředí ovšem není pojem kolektivní ochrany práv vnímán zcela jednotně, a to jak z terminologického, ale i obsahového hlediska. U různých autorů se proto můžeme setkat s pojmy, které si v něčem odporují, případně se překrývají. Pro účely této práce bude bezesporu vhodné se s nimi seznámit a zároveň nutné dát alespoň některým jednotný obsah.

P. Smolík⁶ používá hromadné žaloby jako obecný pojem pro všechny žaloby na právní ochranu při agregaci individuálních zájmů, které je třeba dělit na veřejné, kdy „žalobcem je orgán veřejné moci nebo jiná korporace zřízená či uznaná zákonem“ a skupinové, kdy „žalobcem je zde člen skupiny či kolektivu, jenž je sám nositelem žalovaného hmotného práva“. U žalob skupinových (v širším smyslu) lze dále subsidiárně rozlišovat kolektivní (v případě neuzavřeného počtu členů) a skupinové žaloby (u uzavřeného počtu členů).

L. Tichý⁷ rozlišuje dva hlavní typy žalob, a to hromadnou, kterou „podává jeden či více nositelů zájmů či nároků, které svědčí neohraničenému počtu osob. Tyto osoby se pak mohou k této hromadné žalobě připojit.“ a žalobu skupinovou, kdy „je žalobcem určitý kvalifikovaný subjekt, který je zpravidla na základě zákona oprávněn žádat v zájmu jiných o ochranu kolektivního zájmu“, přičemž má na mysli „kolektivní, nadosobní zájem směřující zejména k abstraktní kontrole právních úkonů.“ Třetí kategorií je vzorová žaloba, která je sice žalobou individuální, ale fakticky má důsledky na širší kolektiv.⁸

A. Winterová dříve v terminologii instrumentů kolektivního civilního procesu nerozlišovala⁹, v dalších letech tak již činila¹⁰, přičemž společným jmenovatelem stále bylo to, že „se určité právní vztahy a z nich vyplývající práva a povinnosti týkají velkého okruhu subjektů“. Pojem hromadných žalob tedy chápe jako zastřešující pro žaloby skupinové, k nimž se váže aktivní věcná legitimace,

⁶ SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2008, **2005**(4), s. 107.

⁷ TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů - přehled a řešení. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2008, **2005**(4), s. 47.

⁸ Další žalobci v podobných věcech totiž mohou a zpravidla i budou argumentovat předvídatelností soudního rozhodování, právní jistotou a rozhodnutími prejudiciálními otázkami, aby dosáhli podobného výsledku jako v případě vzorové žaloby. Stinnou stránkou vzorové žaloby je však riziko promlčení dalších nároků, jejichž uplatnění žalobou čeká na pravomocné rozhodnutí o té první, a téměř nulová procesní efektivita.

⁹ WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI Publishing, 2005, s. 347.

¹⁰ WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, s. 21, 22.

žaloby společenské či spolkové, jejichž aktivní žalobní legitimace má oporu v procesním právu, a žaloby veřejné, které podává např. státní zastupitelství pro odčerpání zisku nebo ombudsman.

Terminologie podle F. Zoulíka¹¹ je u ochrany kolektivních zájmů relativně široká. Pracuje s pojmy hromadná žaloba, přičemž pod něj podřazuje „*všechny případy, kdy žalobce jedná v zájmu nikoli svém vlastním, v zájmu řady subjektů, u nichž výsledek řízení ovlivní jejich právní pozici*“, skupinová žaloba směřující „*na zákaz nebo zdržení se určité činnosti, kterou podává buď subjekt s věcnou legitimací, nebo instituce chránící určité kolektivní zájmy*“, kolektivní žaloba, která nesměřuje „*jen k zákazu činnosti, ale i k náhradě škody nebo jinému peněžitému plnění*“, dále zmiňuje i žalobu organizace na ochranu zájmů spotřebitelů nebo zaměstnanců a veřejnou skupinovou žalobu, „*kteřou podává úřad, jemuž byla tato kompetence svěřena*“ obě známé ze švédské právní úpravy¹².

Na unijní úrovni se od roku 2005 objevují snahy o koordinované zavedení kolektivní ochrany práv, jednou z nich je projekt *Consumer Law Enforcement Forum* (dále jen „CLEF“)¹³, který měl za cíl rešerši k současné situaci vymáhání práv spotřebitelů v Evropské unii, a vyústil v „Pokyny pro spotřebitelské organizace, jak prosazovat práva spotřebitelů a zajistit jim kolektivní odškodnění“. V těchto „Pokynech“ je mimo jiné obsažen i glosář pojmů, mezi kterými jsou kolektivní žaloby jako obecná kategorie. V jejím rámci se rozlišuje žaloba skupinová (*group action*) a reprezentativní (*representative action*). Skupinovou žalobou se může žalobce (ať jednotlivec nebo spotřebitelská organizace) domáhat náhrady škody ve prospěch skupiny tvořenou jednotlivci s totožnými nebo podobnými nároky, kteří se k řízení připojí (tzv. *opt-in*), nebo jsou do něj automaticky zahrnuti s možností vystoupení (tzv. *opt-out*), anebo dokonce možnost vystoupit nemají (pak se jedná o tzv. mandatorní účastenství). Reprezentativní žaloby se dále dělí na tradiční, kdy nositelé subjektivního práva své nároky postoupí žalobci a ten jim zpět převede vymožené plnění, a kolektivní, kdy se odškodnění přiznává žalobci (a ten je pak používá k naplnění svého účelu, např. ochraně životního prostředí).¹⁴

Dalším projevem unijní iniciativy v této oblasti je Doporučení Komise o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie (dále jen „Doporučení Evropské komise o zásadách kolektivní ochrany“).¹⁵ I zde je možné vysledovat ucelenou terminologii. Komise zde pracuje s pojmem kolektivní žaloba jako pojmem zastřešujícím pro žalobu skupinovou (*group action*) a reprezentativní. Rozlišovacím prvkem podtypů žalob je aktivní legitimace k podání žaloby,

¹¹ ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2008, **2005**(4), s. 11 an.

¹² Lag om grupprättegång (zákon o skupinovém řízení) č. 2002:599 ze dne 30. 5. 2002 (dále jen „LG“).

¹³ Bližší informace o projektu dostupné z: <https://www.mpo.cz/cz/ochrana-spotrebitele/eu-a-spotrebitel/aktuality-z-eu/projekt-fora-pro-vymahani-prav-spotrebitele--68473/>.

¹⁴ Pokyny pro spotřebitelské organizace (CLEF), dostupné z: <https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/40585/45297/549420/priloha001.pdf>, s. 59.

¹⁵ Dostupné <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:32013H0396>.

kdy se první případ spojuje spíše s věcnou aktivní legitimací vyplývající z hmotného práva, druhý s procesní, kdy žalující subjekt není přímo nositelem tvrzeného porušeného práva, ale možnost podání žaloby mu výslovně přiznává právní předpis. Spolkovou žalobu ani žalobu podanou orgánem veřejné moci toto doporučení nerozlišuje a podřazuje ji pod žalobu reprezentativní. Avšak přidává pojem kolektivní navazující žaloba, která je navazujícím článkem na předchozí vrchnostenské rozhodnutí orgánu veřejné moci o porušení unijního práva, a jejímž prostřednictvím se dále vymáhají subjektivní nároky jednotlivců plynoucí z takového porušení.

Věcný záměr zákona o hromadných žalobách ze září 2017 víceméně na uvedenou evropskou terminologii navazuje, jelikož pracuje s pojmy hromadná a kolektivní žaloba, kterým dává obecný význam, spojuje s nimi, stejně jako se skupinovou žalobou, mechanismy *opt-in* a *opt-out*, a reprezentativní žalobě dává podobný význam jako Pokyny pro spotřebitelské organizace od CLEF. Pojmy spolková žaloba¹⁶, vzorová nebo orgánu veřejné moci věcný záměr nezná.

Z výše uvedeného je patrné, že se v Evropské unii a České republice jednotná terminologie teprve formuje, a my na tyto snahy navážeme. Pro potřeby dalšího výkladu a návrhu *de lege ferenda* v závěru práce proto budeme považovat za pojem s nejširším významem **kolektivní**¹⁷ žaloby pro všechny žaloby sloužící k ochraně a vymáhání práv a zájmů většího počtu osob. **Skupinovou** žalobou budeme označovat situaci, kdy se na soud obrací jednou žalobou více osob s věcnou aktivní žalobní legitimací a s totožnými nároky proti jednomu žalovanému, případně kdy je žalobcem orgán veřejné moci nebo právnická osoba hájící zájmy těchto osob s aktivní procesní legitimací, přičemž všichni nositelé práva mají procesním právem upravené postavení v řízení a jsou adresáty rozhodnutí. Za **reprezentativní** budeme označovat žalobu a řízení, v němž nebudou mít poškození (zpravidla široká veřejnost či celá společnost) procesní práva a povinnosti, nebudou se ho tedy přímo ani nepřímo účastnit, a aktivní žalobní legitimace žalobce bude dána procesním právem.

b. Nároky vymáhané kolektivními žalobami a příklady výhod společného postupu

Praktické uplatnění kolektivních žalob přichází v úvahu ve všech oblastech práva, ve kterých je možná se setkat s pluralitou (téměř) identických zájmů, přičemž s postupem času jich přibývá a patrně i nadále bude. Typicky se bude jednat o nekalou soutěž¹⁸, ochranu spotřebitele, soukromoprávní

¹⁶ Spolek zmiňuje pouze v souvislosti s aktivní procesní legitimací pro podání skupinové žaloby.

¹⁷ Ovšem pro účely zavedení institutu do právního řádu ČR bude vhodnější původem české slovo, např. hromadné žaloby. Viz čl. 40 odst. 4 usnesení vlády ze dne 19. 3. 1998 č. 188 ve znění pozdějších změn o Legislativních pravidlech vlády, dostupných z: https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LEGISLATIVNI-PRAVIDLA-VLADY_platne-od-1-2-2018.pdf.

¹⁸ Jako prostředek soukromoprávní větve jejího vymáhání.

náhradu škody (např. po hromadných nehodách), nároky z cenných papírů, ochranu životního prostředí, pracovně právní spory prostřednictvím odborů, zdravotnictví, v budoucnu možná i ochrana soukromí a dat související s digitalizací společnosti.¹⁹

V takových případech, kdy je větší množství jednotlivých subjektů nositelem v základu identického nároku, se totiž kolektivní řízení stává mnohem přínosnějším způsobem vymáhání než individuální postup. Právě v důsledku agregace zájmů a společného projednání je možné dosáhnout úspor a někdy i výsledků, které by jinak byly nereálné.²⁰ V kolektivním řízení jsou věci projednány rychleji, levněji, s menšími časovými nároky ze strany soudu i účastníků, žalobci se ocitají v silnější vyjednávací pozici a vymáhání drobných rozptýlených nároků je ekonomicky smysluplné.²¹

Dalším problémem, který je kolektivní řízení schopné eliminovat, je možná inkonzistence rozhodování soudů v základu totožných věcí při individuálně podaných žalobách. Přestože český právní řád dává soudům v tomto ohledu dostatečnou podporu²², při odchýlném rozhodnutí se jedná o velmi závažný problém, zejména v případě bagatelních pohledávek, kdy není účastníkům umožněno podat odvolání.²³

¹⁹ Některé jurisdikce uplatňují věcné omezení použití kolektivních žalob (např. Španělsko, Francie, Řecko, Itálie), jiné nikoli (např. USA, Švédsko). Zdroj BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011. Monografie (Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze), č. 1, s. 44.

²⁰ Soubor těchto výhod a úspor lze nazývat též procesní efektivitou. Viz BALARIN, Kolektivní ochrana práv, op. cit., s. 36.

²¹ Racionálně ekonomicky uvažující žalobce před zahájením řízení vždy zkoumá pravděpodobné náklady a výnosy případného sporu. Chce-li se přit o bagatelní pohledávku do výše jistiny 10.000,- Kč, jsou čas a peníze investované do řádného vedení řízení mnohdy mrháním zdroji. Tím menší *ratio* má vymáhání nároku, který je typický pro poškozeného spotřebitele nekalou soutěží, jehož výše leckdy nedosahuje ani jednoho tisíce či stovek Kč. Při zvažování rizik, výnosů a ztrát takový racionální spotřebitel na vymáhání rezignuje, tím však zároveň obohacuje škůdce, který ve výsledku při nevyužití institutu kolektivního vymáhání práv získává značné částky a právo nepůsobí dostatečně preventivně. Viz např. ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*. 2007, 4(3), s. 95.

²² Přičemž tato podpora spočívá zejména ve výslovných požadavcích zákona, aby soudy v obdobných věcech rozhodovaly obdobně, mohly tak převzít závěry a právní posouzení jiné věci a fakticky si tak i usnadnit práci [§ 13 zák. č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku (dále jen OZ) a § 6 zák. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu (dále jen o.s.ř.)]. Dále v možnosti soudů přerušit řízení a vyčkat takového rozhodnutí pro jednotnější rozhodování [§ 109 odst. 2 písm. c) o.s.ř.], a konečně také v prejudiciálních otázkách, které jsou buď rozhodnuty závazně, nebo z nich soud může vycházet a převzít to, co je u obou případů shodné (§ 135 odst. 2. o.s.ř.).

²³ Viz § 202 odst. 2 o.s.ř. Zároveň je na tomto místě nutné uznat, že nepřipustnost odvolání v bagatelních věcech má své opodstatnění, k tomu blíže DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. BUREŠ, J. a kol. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře, s. 1605.

2. Federální *class action* v USA

Za výchozí model institutu kolektivního vymáhání práv nám bude sloužit federální americká *class action*. Vlastní státní úpravu sice má ve svých jurisdikcích většina členských států USA, ale často podobnou té federální, proto bude pro naše potřeby vhodnější zabývat se pouze jedinou společnou. Vztah federální a státní jurisdikce je komplikovaný, nicméně pro základní rozlišení, jaká pravomoc je v konkrétní věci dána, postačí uvést, že hodnota sporu musí být alespoň \$ 5 mil., musí být naplněn požadavek *minimum diversity* (člen skupiny je příslušníkem jiného státu federace nebo je cizincem) a skupina musí čítat alespoň 100 členů.²⁴

Vzhledem k dlouhému vývoji a úspěšnému praktickému využívání považujeme federální *class action* za vhodný příklad ukázky vymáhání kolektivních nároků v praxi a pozitivních i negativních důsledků konkrétních legislativních detailů. V kontrapozici vůči *class action* si uvedeme i další zajímavé přístupy z jiných zemí.

Jelikož se však jedná o problematiku samu o sobě značně obsáhlou, nebudeme rozebírat všechny její složky dopodrobna, ale největší část pozornosti budeme věnovat těm, které je z hlediska koncepce a zásad kontinentálního civilního procesu možné bez jeho podstatných změn a větších obtíží recipovat. Níže se tedy budeme zabývat problematikou závaznosti rozhodnutí, mechanismů *opt-in* a *opt-out*, zastupováním účastníků řízení a financováním těchto zástupců.²⁵

a. Common law jako živná půda pro vznik moderního kolektivního vymáhání práv

Prapůvodní kořeny dnešní *class action* můžeme nalézt ve středověké Anglii, kdy již ve 12. století existovala reprezentativní řízení umožňující projednání věcí s větším množstvím zainteresovaných osob.²⁶ Tehdejší (a nejen) anglická společnost byla organizovaná na základě velmi různorodých skupin [ekonomických (kupci, řemeslníci a jejich cechy), místních (města, vesnice), náboženských (farnosti)], jejichž členové se pak z pohledu práva velmi často ocitali v téže situaci, a přirozeně pak docházelo i ke sporům s větším množstvím účastníků.²⁷

²⁴ BALARIN, Kolektivní ochrana práv, op. cit., s. 131.

²⁵ S ohledem na odlišnosti obou systémů *common a civil law* ponecháme stranou například úlohu soudu a porotní systém.

²⁶ KLONOFF, Robert H. a Edward BILICH. *Class actions and other multi-party litigation: cases and materials*. St. Paul: West Group, 2000. American casebook series, s. 17.

²⁷ Tamtéž, s. 18.

Původně rigidní pravidla týkající se subjektivních mezí závaznosti rozhodnutí související s přítomností účastníků v řízení (tzv. *necessary parties rule*²⁸) postupem času oslabují výjimky. Impulsem se jim staly nejen praktické zkušenosti, kdy se ukázalo jako téměř nemožné nebo neproveditelné (*impracticable*) zajistit přítomnost všech dotčených osob při řízení, ale i chápání osobního prvku skupin jako dominantního a určujícího. Cechy byly tvořeny právě svými členy, nikoli majetkem, a proto se přítomnost (zpravidla starších a ve vnitřní hierarchii výše postavených) členů rovnala přítomnosti a tím pádem i možnosti hájení zájmů celých cechů.²⁹

Nejčastější situace, z nichž *equity* učinila výjimky z pravidla *necessary parties rule*, jsou případy, kdy (1) je účastníků velmi mnoho a soud má za to, že by bylo téměř nemožné jednat se všemi při soudním řízení, (2) se jedná o otázku obecného zájmu a několik jednotlivců se může domáhat práva ku prospěchu všech, (3) účastníci představují část dobrovolného sdružení se soukromým nebo veřejným účelem a je možné je oprávněně považovat za dostatečně reprezentující práva a zájmy i zbývajících členů. Souhrn těchto výjimek vedl k nahrazení a vytvoření nového pravidla tzv. neopomenutelných stran (*indispensable parties rule*).³⁰

Dalším milníkem ve vývoji *class action* bylo zavedení praxe anglických *Courts of Chancery* v 17. a 18. století spočívající v projednávání sporů formou *Bill of Peace*. Na základě žádosti žalobce a souhlasu soudu tak mohlo dojít k projednání záležitostí týkajících se celé masy lidí (*multitude*) se shodnými nároky, přičemž rozhodnutí soudu zavazovalo všechny, ať byli přítomni před soudem, či nikoli.³¹

Doktrína *Bill of Peace* si brzy našla své místo také v USA, a to i díky soudci Nejvyššího soudu Josephu Story, který na toto téma inicioval odborné diskuze, psal statě a svůj postoj ke kolektivnímu procesu zformuloval i v rozhodnutí *West v. Randall*, 29 F. Cas. 718 (R.I. 1820) (No. 17,424).³²

V roce 1842 došlo i na první legislativní zakotvení *class action* na federální úrovni.³³ Kodex *The Federal Equity Rules* obsahoval *Rule 48*, dle něhož mohl soud, za předpokladu, že strany sporu

²⁸ Podle něj musely všechny osoby s právním zájmem, ať žalobci či žalovaní, být účastníky řízení, ať by jich bylo jakékoli množství. KLONOFF, *Class actions*, op. cit., s. 17.

²⁹ Z dnešního pohledu se také může zdát, že tehdejší možnosti komunikace nebyly dostatečné pro zajištění informovanosti všech dotčených osob nepřítomných před soudem, ale velmi těsné vztahy v rámci skupiny, díky kterým *de facto* fungovala jako sociální organismus, je v tomto směru nahrazovaly. Tamtéž, s. 19.

³⁰ Tamtéž, s. 18.

³¹ Podmínkou byla tak velká skupina, že účast všech jejích členů jako účastníků byla nemožná nebo neproveditelná, členy skupiny musela spojit totožná práva, předmět sporu nebo titul, ze kterého vyplývají jejich jednotlivé nároky a relevantní otázky a zástupci skupiny museli řádně zastupovat všechny členy a jejich nároky. Viz TEPLY, Larry L. a Ralph U. WHITTEN. *Civil procedure*. 2nd ed. New York: Foundation Press, 2000, s. 708.

³² Význam rozhodnutí spočívá mj. ve stanovení, že „je obecným pravidlem equity, že všechny osoby mající zájem na předmětu žaloby musí být účastníky řízení, ať jich je sebevíc“.

³³ Na úrovni členských států např. v rekodifikačním *Field Code of New York* z roku 1848, který stanovil, že „pokud se týká otázka společného nebo obecného zájmu mnoha osob nebo je účastníků tolik, že je neproveditelné jednat se všemi v řízení před soudem, jeden či více jednotlivců může žalovat nebo být žalován na

jsou velmi početné a nemohou bez zjevných potíží a nepřiměřených průtahů být všechny osobně účastny projednání věci soudem, prohlásit všechny za účastníky jednoho řízení a věc projednat pouze za účasti jejich reprezentanta schopného řádně zastupovat jejich zájmy. Nicméně nebylo možné, aby rozhodnutí soudu bylo závazné (ani jako vyřešená prejudiciální otázka) pro jednotlivce, kteří nebyli řízení přítomni.³⁴

Ohledně subjektivních mezí závaznosti rozhodnutí neměla ani sama justice jednotný postoj, jelikož na jedné straně byl smysl *class action* a praktická potřeba zabránit zahlcení justice velkým množstvím téměř totožných individuálních sporů³⁵, na druhé straně pak nutnost zajistit dostatečnou a řádnou reprezentaci nároků a zájmů nepřítomných členů skupiny.³⁶

V roce 1912 bylo *Rule 48* nahrazeno novým *Rule 38* ve znění: „*Je-li otázka týkající se společného nebo obecného zájmu společná více osobám, které tvoří skupinu tak početnou, že je neproveditelné jednat se všemi jako účastníky před soudem, jedna či více těchto osob může žalovat či se bránit za celek.*“ Omezení závaznosti rozhodnutí bylo vypuštěno a na bedrech justice spočinulo břímě rozhodnutí, zda v konkrétní věci je či není rozhodnutí zavazující i nepřítomné členy skupiny porušením jejich práva na spravedlivý proces.³⁷

Zodpovědět tuto otázku v dalších letech pomohl Nejvyšší soud USA ve věci *Supreme Tribe of Ben-Hur v. Cauble*, 255 U.S. 356, 41 S. Ct. 338, 65 L. Ed. 673 (1920), kde mimo jiné řekl, že „*má-li být rozhodnutí účinné a má-li jim být předejito vydání odporujícím si rozsudkům, musí jim být rozsouzení všichni členové skupiny.*“³⁸

Další změna se dostavila roku 1937, kdy došlo k nahrazení dosavadních *The Federal Equity Rules* vyhlášením *Federal Rules of Civil Procedure* (dále jen „FRCP“), která mimo jiné pro jednání před federálními soudy unifikovala pravidla vyplývající ze zákona a *equity*.³⁹ *Rule 23* představovalo „*podstatné přepracování původního Equity Rule 38*“⁴⁰ a nově zavedlo tři kategorie *class action* – (1) pravé (*true*), (2) hybridní a (3) nepravé (*spurious*).

účet celku“. Viz <https://legal-dictionary.thefreedictionary.com/Field+Code+of+New+York> a *Part II, Title III, § 610 of The Code of Civil Procedure of The State of New-York* dostupný <https://archive.org/stream/codecivilproced00fielgoog#page/n347/mode/2up/search/%C2%A7+119>.

³⁴ KLONOFF, *Class actions*, op. cit., s. 24.

³⁵ Ve věci *Smith v. Swormstedt*, 57 U.S. (16 How.) 288, 303, 14 L. Ed. 942, 948-949 (1854) Nejvyšší soud USA *Rule 48* ignoroval a určil, že „*rozsudek zavazuje všechny stejně, jako kdyby byli všichni přítomni před soudem.*“

³⁶ V takových případech se soudy *Rule 48* dovolávaly, např. ve věci *Wabash R.R. Co. v. Adelbert College of W. Reserve Univ.*, 208 U.S. 609, 25 S. Ct. 425, 52 L. Ed. 642 (1908).

³⁷ KLONOFF, *Class actions*, op. cit., s. 25.

³⁸ Tamtéž, s. 26.

³⁹ Tamtéž, s. 27.

⁴⁰ FED. R. CIV. P. 23 advisory committee's note to the original rule.

Tzv. pravé sloužily k vymáhání (subjektivního) práva, které bylo pro skupinu společné, obecné nebo druhotné⁴¹. V průběhu času se ovšem ukázalo, že tyto tři neurčité právní pojmy činí velké obtíže při kvalifikaci typu *class action* a nepřeváží je ani největší výhoda pravé *class action*, a to závaznost meritorního rozhodnutí i pro před soudem nepřítomné členy skupiny.⁴²

Hybridní *class action* podávali žalobci, jejichž (i různé) žalobní nároky se vztahovaly ke společnému fondu nebo majetku a spojovala je alespoň jedna společná otázka (právní či skutková).⁴³ Rozsudek byl pro nepřítomné členy skupiny závazný pouze ohledně jejich práv k majetku, který byl předmětem žaloby.⁴⁴

Nepravá *class action* představovala zbytkovou kategorii zahrnující jakékoli různé nároky spojené alespoň jednou právní či skutkovou otázkou týkající se/sledující společného odškodnění. Jednalo se o *opt-in* řízení, přičemž další žalobci se mohli k žalobě připojit dokonce i po vynesení pro ně příznivého rozsudku.⁴⁵

Problémy této úpravy spočívaly v již zmíněné neurčitosti pojmů určujících jednotlivý režim žalob a omezené závaznosti rozhodnutí pro nepřítomné členy skupiny. Vymáhání práv nebylo dostatečně efektivní, a tak v roce 1966 proběhla další novelizace samotných základů *Rule 23. Class action* přišla o kategorie s různými procesními účinky a stalo se z ní pouze *opt-out* řízení.

b. Stručně k současným podmínkám podání *class action* a řízení o ní

Pro svou povahu speciálního právního nástroje se zvláštními účinky k individuální žalobě musí podání *class action* splňovat podmínky a zároveň musí odpovídat jednomu z jejích typů. Ty FRCP rozlišuje celkem 4, přičemž každý cílí na mírně odlišnou problematiku.

První, **incompatible standards class action** „*předpokládá nebezpečí vydání nekozistentních individuálních rozhodnutí, která by odpůrci skupiny uložila nekompatibilní standardy jednání*“.⁴⁶ Jedná se o případy, kdy musí druhá strana sporu zacházet se všemi členy skupiny stejným způsobem, například v pracovním právu nebo při žalobách občanů proti státu.

⁴¹ Druhotné ve smyslu, že pokud původní nositel práva toto právo nevymáhá, je k jeho vymožení následně oprávněn člen skupiny. Např. žaloba akcionářů na náhradu škody způsobené společností, nebrání-li se její statutární orgán, nebo žaloba dědiců na ochranu majetku, pokud tak neučiní vykonavatel závěti nebo správce pozůstalosti.

⁴² Tyto problémy byly zopakovány i v doprovodných zprávách pro novelizaci *Rule 23* z roku 1966, viz FED. R. CIV. P. 23 advisory committee's note to the 1966 Amendments.

⁴³ LANGENFELD, James. *The Law and Economics of Class Actions*. Chicago: Emerald Group Publishing, 2014. Research in Law and Economics, Volume 26, s. 81.

⁴⁴ TEPLY, WHITTEN, Civil procedure, op. cit., s. 710.

⁴⁵ Tamtéž, s. 710, 711.

⁴⁶ BALARIN, Kolektivní ochrana práv, op. cit., s. 132.

Druhá, **limited funds class action**, přichází v úvahu, „*jestliže by vydání individuálního rozhodnutí po praktické stránce znamenalo dispozici se zájmy osob, které se neúčastní řízení, nebo by znemožňovalo ochranu jejich zájmů*“.⁴⁷ V praxi se uplatní, když je majetková podstata žalovaného omezená a nestačí k uspokojení všech požadovaných nároků.

Třetí, **equitable class action**, lze podat v případě, kdy „*odpůrce jednal nebo odmítl jednat na základě důvodů, které se týkají skupiny jako celku, takže požadované negatorní opatření nebo určovací výrok představuje z perspektivy celé skupiny žádoucí řešení*“.⁴⁸ Nelze pomocí ní vymáhat náhradu škody, jejímž hmotněprávním podkladem je *common law*, ale pouze se domáhat určovacích nebo zdržovacích nároků pramenících z *equity*. Původním účelem jejího zavedení byla ochrana před porušováním občanských práv.⁴⁹

Poslední, **damages class action**, lze podat, pokud právní nebo skutkové otázky převažují nad otázkami individuálními (*predominance*⁵⁰) a *class action* představuje spravedlivější a efektivnější řešení sporu než jiné dostupné prostředky (*superiority*⁵¹). Na rozdíl od předchozích typů zde musí soud zkoumat i zájmy členů skupiny na individuálním projednání nároků, počet a povahu již zahájených řízení členy skupiny v téže věci, vhodnost či nevhodnost koncentrace projednání věci u určitého soudu a možné potíže při řízení sporu (*manageability*).⁵²

Jak bylo výše uvedeno, kromě typologické shody musí být kumulativně splněny i další předpoklady podmiňující postup podle *Rule 23*. Žalovat nebo být žalován je možné pouze pokud (1) je skupina tak početná, že zapojení všech členů do řízení je neproveditelné (požadavek *numerosity*), (2) existují právní nebo skutkové otázky společné pro celou skupinu (*commonality*), (3) nároky nebo obrany kolektivního zástupce jsou typické pro celou skupinu (*typicality*), (4) kolektivní zástupce je schopen spravedlivě a dostatečně chránit zájmy skupiny (*fair and adequate representation*).⁵³

⁴⁷BALARIN, Kolektivní ochrana práv, op. cit., s. 132.

⁴⁸Tamtéž.

⁴⁹TEPLY, WHITTEN, Civil procedure, op. cit., s. 716.

⁵⁰Není jeho naplněním, pokud se žalobce domáhá paušalizované náhrady škody vypočtené jako snížení ceny komodity na burze za tunu, když ve skutečnosti členové skupiny utrpěli škodu několika různými způsoby a výši škody bude nutné dokazovat de facto individuálně [*Genetically Modified Rice Litig.*, 764 F.3d 864 (8th Cir. 2014)]. V této věci se jednalo o částečnou kontaminaci amerických zásob rýže jedním jejím geneticky modifikovaným druhem a následně pěstitelé utrpěli škodu způsobenou poklesem výkupních cen na burze i nekontaminované rýže, nedostupností kvalitnějších odrůd a tím pádem nutností zasít méně náročnou a ekonomicky výnosnou odrůdu, nebo dokonce nezasetím žádné rýže.

⁵¹Požadavek *superiority* je např. naplněn, když se jedná o menší nároky, které není možné efektivně ani ekonomicky vymáhat, žalobci jsou ve společensky, právně nebo ekonomicky horším postavení (typicky případy mnoha a v malém rozsahu poškozených osob označované také jako difúzní nároky).

⁵²FRCP Rule 23 (b) (3) (A-D).

⁵³FRCP Rule 23 (a).

Jsou-li tyto podmínky splněny, soud vydá rozhodnutí o certifikaci (*certification order*), na základě něhož je pak možné podanou žalobu projednat v režimu *Rule 23*.⁵⁴ Tímto usnesením se jednak osvědčuje splnění procesních podmínek, vymezuje skupina žalobců či žalovaných, předmět řízení a je i jmenován advokát skupiny (*class counsel*). Po pozitivním *certification order* přichází na řadu vlastní projednání věci s *discovery*⁵⁵ a jednáním před porotou (*trial*).

Pouze ve velmi malém množství certifikovaných *class actions* dochází k meritorním rozsudkům, v drtivé většině případů je věc skončená uzavřením smíru.⁵⁶ Jedná-li se o smír u *damages class action*, nemusí ho soud schválit, pokud není nabídnuta další možnost vyloučení se z řízení (*opt-out*) těm členům skupiny, kteří tak prve neučinili.⁵⁷

Schválení soudu podléhá také odměna advokáta a náhrada nákladů řízení.⁵⁸

c. Skupina jako adresát rozhodnutí, její formování a vázanost rozhodnutím

Totožně jako na počátku individuální řízení je i v kolektivním procesu nutné vymezit okruh subjektů, jejichž práva a povinnosti budou předmětem projednávání. Neděje se tak však přímo jejich identifikací a taxativním výčtem v žalobě jako v individuálním řízení, ale pouze na jejím základě za současného použití jednoho ze dvou možných mechanismů – 1) *opt-in*, nebo 2) *opt-out*.

V prvním případě, tedy možnosti přistoupit k žalobě, se tak děje individuálním vymezením zastupované skupiny. To znamená, že kolektivní zástupce podá žalobu, ve které je z hlediska hmotněprávního nároku vymezena jím zastupovaná skupina, a všichni, kdo do ní spadají, mohou v určité lhůtě dát vůči soudu najevo svou vůli připojit se k žalobě a projednat svá práva kolektivně.

Ve druhém případě, tedy možnosti vyloučit se z řízení, se zastupovaná skupina určuje definičními znaky. Žalobce je uvádí ve svém návrhu, přičemž každý člen takto vymezené skupiny má

⁵⁴ Proti *certification order* je možné podat odvolání, kterému je možné přiznat suspenzivní účinky. FRCP Rule 23 (f).

⁵⁵ *Discovery* je zvláštní institut dokazování, kdy na vyžádání jedné strany sporu musí ta druhá předložit vyžádané důkazy, jejichž pořizovací a další související náklady nese sama bez možnosti refundace. Zároveň se jedná o jeden z praktických problémů při použití *class action* (vedle nemožnosti náhrady nákladů řízení). Jde o to, že neúměrným nákladům spojených s *discovery* je možné se vyhnout pomocí uzavření smíru, který může být pro vyžádanou stranu levnější, a proto je pozice žádající strany v tomto ohledu silnější a může být zneužívána. Zneužívání *discovery* zcela nezamezily ani diskuze a novelizace tohoto institutu. TEPLY, WHITTEN, *Civil procedure*, op. cit., s. 741. Vysoké náklady jsou ovšem spojené i s legitimním a nešikanózním užitím *discovery*. K tomu blíže BONE, Robert G. *Civil procedure: the economics of civil procedure*. New York: Foundation Press, 2003. Turning point series, s. .

⁵⁶ Ten stejně jako další úkony disponující řízením nebo jeho předmětem (uznání nároku, zpětvzetí žaloby) podléhá schválení soudem. FRCP čl. 23 (e).

⁵⁷ FRCP Rule 23 (e) (4).

⁵⁸ FRCP 23 (h).

ve stanovené lhůtě právo oznámit soudu vyloučení se z řízení. Neučiní-li tak, bude pro ně meritorní rozhodnutí v dané věci závazné.

Jako třetí možnost je nutné uvést i mandatorní účast v řízení jako modifikaci mechanismu *opt-out*. V praxi se jedná o totéž, ovšem s rozdílem, že členům skupiny není v žádné fázi řízení umožněno z něho vystoupit a všichni budou adresáty vydaného rozhodnutí.

V současné době se u *incompatible standards*, *limited funds* a *equitable class action* využívá mandatorní řízení a u *damages class action* mechanismus *opt-out*. Pod vlivem kontinentální právní kultury a tradice se mandatorní účastenství může jevit kontroverzním až protiústavním řešením, nicméně po bližším zkoumání je nutné uznat jeho opodstatnění.

U *incompatible standards class action* je mandatorním účastenstvím vyloučena nejednotnost rozhodování soudů a posiluje tak právní jistotu všech dotčených osob, u *limited funds class action* zajišťuje alespoň částečné uspokojení všech nároků, což by jinak nebylo možné a v případě *equitable class action* dosahuje procesní efektivity kvůli projednání zcela identického nároku v jednom řízení. Ve všech případech je nutné zohledňovat práva a povinnosti celé skupiny a není možné o nich pravomocně a závazně rozhodnout pouze vůči její části.⁵⁹

Opt-out byl v USA zakotven až v průběhu času⁶⁰, přičemž s sebou přinesl efekt, který mechanismu *opt-in* schází. A tím jsou mnohem širší dopady žaloby, které působí ve velké míře i preventivně vůči dalším účastníkům hospodářské soutěže. Dílčím důsledkem tak je menší množství deliktních jednání, které ovlivňuje a kultivuje celý trh. O takových účincích a celospolečenských změnách lze pak hovořit jako o *regulation through litigation*⁶¹ či *behavioral modification*⁶².

Byť je *common law* z našeho pohledu dosti specifický právní systém s pestrými právními instituty, je i zde nutné hledět na určitý standard soudního řízení označovaného jako *due process* neboli právo na spravedlivý proces. V souvislosti s *opt-outem* by o něm nebylo možné hovořit, pokud by nebyla dostatečně zajištěna ochrana zájmů osob, které o podané žalobě (dosud) neví a budou adresáty meritorního rozhodnutí. Snahy o naplnění této ochrany spočívají v zakotvení relativně přísných standardů o informování členů skupiny. Ty mají zajistit, že právo členů skupiny na informování o řízení bude naplněno, přičemž následně budou moci využít dalších svých práv, např. práva prostřednictvím svého zástupce zasáhnout do řízení.⁶³

⁵⁹ Jedná se o žaloby na nedělitelná plnění, negatorní a určovací nároky, rozhodnutí týkající se občanských práv aj., viz kapitola 2. b.

⁶⁰ A je používán i v dalších zemích, např. Anglii, Austrálii, Dánsku, Izraeli, Kanadě, Norsku, Portugalsku.

⁶¹ Například v oblasti ochrany životního prostředí nebo přiznávání občanských práv v USA v 60. a 70. letech.

⁶² ZIMA, Skupinové žaloby, op. cit., s. 95.

⁶³ To zahrnuje minimálně vyjádření se k věci a právo na obesílání, viz FRCP Rule 23 (c) (2) (B) (iv). Další obsah tohoto práva není zcela jasný, viz BALARIN, Kolektivní ochrana práv, s. 57.

Pro případy, kdy by přece jen proběhlo řízení bez vědomí některých osob, je zajištěna ochrana jejich zájmů prostřednictvím nároků kladených na advokáta skupiny (*class counsel*).⁶⁴ Obsahují požadavek, aby byl zástupce skupiny schopen spravedlivě a dostatečně hájit zájmy všech členů skupiny (*fair and adequate representation*), tedy nejen těch, o jejichž existenci ví.

Další ochranu před soudem nepřítomných členů skupiny představuje i samotná role a dohled soudu (schvalování smíru, odměny advokáta, nahrazení advokáta).

Spíše než právním argumentem pro *opt-out* pak je praktická výhoda pro poškozené spočívající v možnosti participace na žalobě a vydaném rozhodnutí jen na základě konkludentního a pasivního jednání. Není vyžadována žádná aktivita ze strany nežalujících členů skupiny, která by mohla působit jako minimální ekonomická či psychologická překážka bránící jim v prosazování svých práv jako v případě *opt-inu*.⁶⁵

Přestože *opt-out* je citelným zásahem do soukromoprávní autonomie a není plně v souladu se zásadou *vigilantibus iura scripta sunt*, může při rozumném nastavení dalších parametrů civilního procesu v určitých případech představovat vhodné řešení i v prostředí kontinentálního práva.⁶⁶

Způsob formování skupiny má samozřejmě vliv i na subjektivní meze právní moci, tedy určení adresátů rozhodnutí, kterým z něj vyplývají práva a povinnosti. V případě *opt-outu* může z rozhodnutí profitovat každý, kdo se z řízení nevyločil, v případě *opt-inu* pouze ti, kteří do něj přistoupili.⁶⁷ Za situace, kdy se jednotlivec z jakéhokoli důvodu nedozvěděl o probíhajícím řízení, ale až o vydaném rozhodnutí, nabízí mu mechanismus *opt-out* snadnější a rychlejší cestu k jeho výkonu. Postačí totiž prokázání příslušnosti ke skupině, již bylo plnění přiznáno, a žalovaný je povinen plnit. Při

⁶⁴ Při použití mechanismu *opt-in* je nejnepříznivější možný následek nezjištění podání žaloby nebo existence řízení promlčení nároku. V případě *opt-outu* je to „pouze“ nemožnost uplatnit právo zasáhnout do řízení, které je ovšem vyvažováno nároky kladenými na *class counsel*.

⁶⁵ Minimální ekonomickou a psychologickou překážku mohou představovat náklady a čas strávený nad připojováním se k řízení, ať sebejednodušším, nicméně do sporu dosud nerozhodnutém a tedy nejistém. Z hlediska porovnávání zisků a ztrát jsou jednotlivci spíše ochotni přihlásit se o již přiznané plnění, než se o něj teprve soudit. I to má vliv na efektivitu a účinnost kolektivních žalob, aby se nestaly pouhými bezzubými nástroji. Pro představu – ve Francii existoval kartel mobilních operátorů. Odhady hovořily o 20 milionech poškozených, do soudního sporu vstoupilo pouhých 12 000 osob. Ve Spojeném království dostali výrobci fotbalových dresů pokutu za fixaci cen. Po této pokutě nabídli poškozeným jejich výměnu za nové a hrníček navíc, využito 16 000 osobami. Do následného *follow-on* řízení o náhradu škody zahájeném žalobou spotřebitelské organizace Which? se zapojilo 600 osob. Odhady organizace o počtu poškozených oscilovaly kolem 2 milionů. Viz webové stránky projektu European Justice Forum mj. shrnující rozhodnutí a urovnání skupinových řízení soudů členských států Evropské unie, dostupné z: <http://europeanjusticeforum.org/faq/cases/decisions-of-national-courts-and-authorities.html>.

⁶⁶ Kontinentálnímu i českému chápání ochrany subjektivních zájmů je pochopitelně bližší *opt-in* v současnosti používaný třeba v insolvenčním řízení, nicméně je nutné zdůraznit, že charakter pohledů do něj přihlašovaných neodpovídá typickým nárokům vymáhaných kolektivními žalobami. V drtivé většině případů dosahují takové výše, jejíž vymáhání je ekonomicky smysluplné i při individuálním postupu.

⁶⁷ Toto ovšem neplatí bezvýhradně. Nepřímo mohou rozhodnutí v *opt-in* řízení využít i další osoby, pak hovoříme o tzv. problému černého pasažéra (*free-rider problem*). Rozhodnutí pro osoby nezúčastnivší se řízení představuje rozhodnutou prejudiciální otázku, úsporu času a financí kvůli nepodílení se na vedení řízení, individuální spor pak pro ně nebude nijak časově náročný a mají velmi slušnou šanci ho vyhrát.

mechanismu *opt-in* je cesta složitější, jelikož je nutné zahájit nové individuální řízení s cílem vydání téhož rozhodnutí ve prospěch osoby, která do kolektivního řízení původně nepřistoupila.

V rámci platné úpravy se není nutné omezovat pouze na jeden z mechanismů, lze je zakotvit oba s tím, že se ten který použije s ohledem na typ řízení či nároku, případně na základě úvahy soudu (na návrh žalobce). Například v Izraeli, jehož právní systém je téměř unikátní kombinací *common law*, kontinentálního práva a náboženství, je obecným pravidlem certifikace žaloby s mechanismem *opt-out*, který je možné za kumulativního splnění určitých podmínek nahradit *opt-inem*.⁶⁸ Tyto podmínky představuje 1) existence rozumné pravděpodobnosti, že podstatná část skupiny bude tytéž nároky žalovat také, 2) značná výše požadovaného odškodnění pro každého člena skupiny, zejména v případě újmy na zdraví, a 3) rozumná možnost identifikace a vyrozumění členů skupiny.

Opačný přístup se uplatnil v Dánsku a Norsku, kde se *opt-in* žaloba může překlopit do *opt-out*. Podle dánské úpravy⁶⁹ tak může na návrh kolektivního zástupce rozhodnout soud, pokud 1) nelze očekávat, že nároky budou uplatněny pro svou malou výši uplatněny individuální žalobou, a 2) *opt-in* řízení by nepředstavovalo adekvátní způsob projednání nároku.⁷⁰ Norský Tvisteloven⁷¹ má ke změně podmínku, že z povahy individuálních nároků nebudou vyvstávat otázky, jež je nutné projednat individuálně, a k ní obdobnou dánské ad 1).^{72,73}

d. Jednání jménem skupiny

Právní řády založené na systému kontinentálního práva považují účastenství v soudním řízení za prvotní a zásadně nezpochybnitelnou podmínku pro to, aby z v něm vydaného rozhodnutím mohly jednotlivci vyplývat nějaká práva a povinnosti.⁷⁴ Ovšem v angloamerickém právu, jak je výše uvedeno, se organicky rozšířily subjektivní meze rozhodnutí i na osoby, které v řízení předcházejícímu vydání takového rozhodnutí účastníky nebyly. Takové řešení nesporně přinášející násobně větší efektivitu vymáhání práva s sebou ovšem přineslo i negativum v podobě výrazného omezení či

⁶⁸ Izraelská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Israel_National_Report.pdf, s. 24.

⁶⁹ Bekendtgørelse af lov om rettens pleje (Retsplejeloven) - zákon o soudním řízení, viz Dánská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Demark_National_Report.pdf, s. 3 an.

⁷⁰ Tamtéž, s. 5.

⁷¹ Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (Tvisteloven) - zákon o mediaci a řízení v civilních věcech, čl. 35-6 a 35-7.

⁷² Norská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Norway_National_Report.pdf, s. 15.

⁷³ Porovnáním uvedených požadavků na projednání sporu tím kterým mechanismem dojdeme ke dvěma závěrům, a to, že obě úpravy shledávají *opt-out* vhodnějším pro nároky s nízkou hodnotou, a *opt-in* v situacích, kdy mohou být členové skupiny efektivně, ekonomicky a relativně pohodlně informováni o žalobě, případně kontaktováni pro potřeby vyjádření se k návrhu smíru.

⁷⁴ Výjimky existují, ale ve velmi omezené míře např. *acciones populares* (z důvodu veřejného zájmu).

znemožnění využití všech procesních práv uplatnitelných v individuálním řízení. Proto podmínkou pro zahrnutí jednotlivce, který se soudem vůbec nepříšel do styku, do okruhu osob povinných a oprávněných z vydaného rozhodnutí zejména bylo, že se v daném kolektivním řízení různými způsoby pečovalo také o jeho osobní zájmy a práva.

V kolektivních řízeních, včetně *class action*, je tato péče v rukách subjektu vystupujícího jménem skupiny, tzv. kolektivního zástupce. Ten je účastníkem řízení, na rozdíl od členů skupiny, kteří přeneseně prostřednictvím jeho osoby vykonávají svá procesní práva.⁷⁵ V závislosti na předmětu a typu sporu jím mohou být v zásadě pouze (1) člen skupiny jako nositel žalovaného práva, (2) právnická osoba mající za úkol chránit předmětné zájmy (typicky spolky), anebo (3) orgán veřejné moci.

Nejpřirozenějším a v USA také nejčastějším kolektivním zástupcem je pochopitelně člen skupiny hodlající bránit svá práva i zájmy skupiny. Jeho věcná legitimace k žalobě a osobní zainteresovanost jsou ideálními předpoklady pro iniciaci nápravy porušeného práva pro sebe i další osoby. Vedle požadavků *numerosity*, *typicality* a *commonality*, kterým vlastně vyhovuje žaloba podaná jakýmkoli členem relativně koherentní skupiny, je nutné, aby žalobce sám naplnil i požadavek *fair and adequate representation*. Dojde-li soud k závěru, že osoba kolektivního zástupce tuto záruku neskýtá, může za účelem ochrany práv pasivních členů skupiny přistoupit k využití svých diskrečních pravomocí. Žalobce tak může být soudem vyměněn za jiného vhodnějšího člena skupiny, v krajním případě je dokonce možné označit samotnou žalobu za neproveditelnou, zrušit *certification order* a řízení tak zastavit.

Žalobní legitimace pro právnické osoby, typicky spolky na ochranu určitých obecných či veřejných zájmů, byla dovozena nad rámec textu *Rule 23* až judikatorně.⁷⁶ Přestože v Evropě se již od dob francouzských *syndicat professionnel*⁷⁷ s přiznaným žalobním právem jedná o tradiční a hojně využívaný nástroj ochrany kolektivních práv, federální americká úprava vysokému počtu žalob ze strany spolků nepřije. Důvody jsou spatřovány zejména v komerční povaze řízení o *class action*, které je pro advokátní kanceláře slušným byznysem (viz následující podkapitola o financování). Přípuštění žaloby podané spolkem má své podmínky – (1) žalované právo musí náležet některému ze členů

⁷⁵ Není jejich zástupcem v pravém slova smyslu, ale jedná jejich jménem na základě procesní legitimace.

⁷⁶ Např. *Hunt v. Washington State Apple Advertising Com'n*, 432 U.S. 333, 97 S. Ct. 2434, 53 L. Ed. 2d 383 (1977) nebo *McKinney v. U.S. Dept. of Treasury*, 799 F. 2d 1544, 4 Fed. Cir. (T) 103 (1986).

⁷⁷ Jednalo se o profesní sdružení (dnes odbory) založené pro zajištění ochrany majetkových i nemajetkových zájmů svých členů, kterou mohly uplatňovat i soudní cestou. Jejich zakládání bylo povoleno na základě tzv. „Waldeck-Rousseauova“ zákona ze dne 21. 3. 1884 (čl. 2 a 3) a sdružovaly zemědělce, řemeslníky, živnostníky, zaměstnance, příslušníky svobodných povolání apod.

spolku, (2) musí spadat do oblasti, k jejíž ochraně spolek slouží a (3) požadovaný způsob nápravy nevyžaduje přímou účast členů skupiny v řízení.⁷⁸

Přestože orgánům veřejné moci není umožněno podání *class action* za účelem ochrany veřejného zájmu, nelze vypožorovat, že by na „trhu deliktního jednání“ byla mezera v jeho napravování či narovnávání vyžadující zacelení. Členové skupiny jsou v USA velmi aktivní (pochopitelně i důsledkem katalyzátoru v podobě advokátních kanceláří) a zahajují také spory, u nichž je vedle individuálního výrazný i veřejný zájem.^{79,80}

Nyní je namístě vysvětlit velmi důležitou úlohu advokáta skupiny (*class counsel*). Advokátní kanceláře v *class action* sporech neplní pouhou roli právního zástupce, ale jsou jejich největším hybatelem, a to především ze dvou důvodů. Prvním je advokátní přímus v řízení o *class action*, druhým nutnost z něčích zdrojů financovat spor (o tom viz níže).

Opodstatnění a praktická potřeba povinného zastoupení advokátem v často velmi složitých *class actions* koresponduje s podmínkami, jejichž naplnění je nutné pro jmenování konkrétního advokáta či kanceláře *class counsel*. Soud musí zvážit (1) dosavadní činnost advokáta směřující k identifikaci a vyhledání nároků v žalobě, (2) jeho zkušenosti s *class action* a dalšími složitými spory a typy nároků uplatňované žalobou, (3) znalost příslušné oblasti práva, (4) zdroje, které advokát vynaloží na vedení sporu, (5) další relevantní skutečnosti ohledně schopnosti řádně a dostatečně hájit zájmy všech členů skupiny.⁸¹ Dojde-li soud k závěru, že žádající advokát uvedené nároky splňuje, jmenuje ho advokátem celé skupiny (v případě pozbytí způsobilosti být *class counsel* ho může v rámci kontroly a dohledu odvolat a nahradit).

Důraz kladený na *fair and adequate representation* jako explicitní zákonnou povinnost⁸² je zde důležitý především v rovině zajištění práva na spravedlivý proces pasivních členů skupiny jak obecně, tak vůči aktivnějším členům. Pasivní členové vkládají svou důvěru do osoby advokáta, od něhož očekávají vedení sporu v kvalitě minimálně srovnatelné se situací, kdy by ho vedli sami (případně prostřednictvím svého advokáta). Ve vztahu k aktivnějším členům se zde snaží zákon

⁷⁸ V dalších jurisdikcích se lze setkat s podmínkou zápisu do veřejného rejstříku, minimální doby trvání, geograficky široké a početné členské základny, vnitřního demokratického systému apod.

⁷⁹ Typicky se bude jednat o porušení občanských nebo lidských práv nebo diskriminaci [*Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes*, 131 S. Ct. 2541, 180 L. Ed. 2d 374, 78 Fed. R. Serv. 3d 1460 (2011)] a ochrany životního prostředí [*The Exxon Valdez*, 270 F.3d 1215 (9th Cir. 2001)].

⁸⁰ Oproti tomu v Evropě existuje dlouhá tradice využívání orgánů veřejné moci k ochraně veřejného zájmu se širokým záběrem. Ať už se jedná o orgány na ochranu spotřebitelů, životního prostředí, práv zaměstnanců, případně velmi populární instituci ombudsmana, která v sobě může koncentrovat ochranu mnoha oblastí.

⁸¹ FRCP Rule 23 (g) (1).

⁸² FRCP Rule 23 (g) (4).

předcházet situacím, kdy by mohlo docházet k jejich upřednostňování před pasivními členy ze strany advokáta, případně i střetu zájmů ve vztahu advokát – skupina nebo i členové skupiny navzájem.⁸³

e. Podrobněji k financování a nákladům sporu

Kolektivní spory mají totožně jako individuální i svou finanční stránku, která se složitostí případu pochopitelně roste.⁸⁴

Stejně jako v kontinentálním právu ji tvoří náklady řízení (*costs*) a odměna advokátů účastníků (*attorneys' fees*). V USA má ovšem toto dělení další význam spočívající v různém nahrazovacím režimu. Zatímco náklady samotného řízení (např. soudní poplatky, poplatky znalcům nebo náklady svědků) bývají vítězi sporu nahrazeny podlehnoucí stranou⁸⁵, u odměny advokáta obecně platí naprosto opačné pravidlo, tzv. *American Rule*^{86,87}. Podle něj si každá strana nese náklady právního zastoupení sama bez ohledu na konečný výsledek sporu.⁸⁸

Ze snad téměř všech pravidel platných kdekoli na světě existují výjimky, nejinak tomu je i v tomto případě. Vedle explicitních zákonných výjimek, kdy je náhrada odměny umožněna u určitých typů sporů či nároků, existují také výjimky vytvořené judikaturou (zejm. *common fund rule*⁸⁹,

⁸³ V rámci celé žalující skupiny mohou být vytvářeny i podskupiny (*subclasses*) u nichž je vzájemný střet zájmů v praxi představitelnější. Podskupiny se vytváří především v situacích, kdy je z hlediska organizace celého sporu vhodnější projednávat nároky s různými význačnými prvky společně (např. u *damages class action* si lze představit podskupiny podle toho, zda členům jednáním žalovaného vznikla majetková nebo nemajetková újma, zda člen skupiny při nehodě utrpěl „pouze“ zranění nebo zemřel apod.) Viz FRCP Rule 23 (c) (5).

⁸⁴ Ovšem vztah růstu nákladů a složitosti věci má podobu degresivní křivky, která je dána koncentrací zájmů a dosaženou procesní efektivitou. Náklady kolektivního řízení sice představují vysoké částky, nicméně projednávání předmětu kolektivního řízení každého individuálně by přineslo náklady ještě řádově vyšší.

⁸⁵ Ani náklady řízení se vítězné straně nenahrazují vždy. Na základě tzv. *fee-shifting provisions* je možné, že budou hrazeny méně úspěšnému účastníkovi. Srov. FRCP Rule 68.

⁸⁶ TEPLY, WHITTEN, *Civil procedure*, op. cit., s. 13.

⁸⁷ Jeho protiklad představuje tzv. *English Rule* užívané ve většině západních demokratických *civil i common law* jurisdikcích, včetně té naší, považující za výchozí situaci, že spor platí ten, kdo prohrál (*loser pays principle*). Viz CAPISIO, Mary V. a Henry COHEN. *Awards of Attorneys Fees by Federal Courts, Federal Agencies and Selected Foreign Countries*. New York: Nova Publishers, 2002, s. 137.

⁸⁸ Logickým základem pro jeho zakotvení představuje myšlenka, že žalobce by neměl být od zahájení sporu odrazován hrozbou hrazení nákladů žalovaného v případě, že nebude mít úspěch ve věci, a že náklady právního zastoupení představují cenu za otevřený přístup ke spravedlivému soudnímu systému. Viz *Awards of Attorneys' Fees by Federal Courts and Federal Agencies*, Congressional Research Service: Report for Congress, dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/94-970.pdf>, s. 17. Motivace k zavedení *English Rule* je však zcela opačná. Nemá za cíl odstraňovat překážky podání žaloby, ale donutit jednotlivce v horším hmotněprávním postavení přinejmenším k úvaze, zda není jednodušší, rychlejší a také levnější spor o právo vyřešit dohodou, než riskovat uložení náhrady nákladů řízení druhému účastníkovi. Tím by se mělo předcházet zátěži soudů spory, které je možné vyřešit mimosoudně.

⁸⁹ Osoby participující na fondu vytvořeném nebo zachovaném úspěšným žalobcem jsou zodpovědné za poměrnou část nákladů sporu zahrnující i odměnu advokáta. V pozadí této výjimky je idea, že pokud by se tyto osoby na nákladech nijak nepodílely, došlo by k jejich nespravedlivému obohacení (*unjust enrichment*). TEPLY, WHITTEN, *Civil procedure*, op. cit., s. 13.

*substantial benefit rule*⁹⁰, *private attorney general theory*⁹¹), k jejichž uplatnění jsou důvody dány povahou konkrétního případu.

V případě *class action* se však přístup ryzího *American Rule* ukazuje jako nefunkční. Odměna advokáta v takto komplexním sporu je v porovnání s typickým nárokem člena skupiny více než nepřiměřeně vysoká, proto by podání žaloby v drtivé většině případů představovalo riziko, k jehož podstoupení by žádný z nich jako žalující kolektivní zástupce nebyl ochoten. Důsledkem by tak byl velmi nízký či spíše nulový počet podaných žalob, který by poškozeným a vymáhání práva žádnou výraznou přidanou hodnotu nepřinesl.

Proto *Rule 23 (h)* umožňuje, aby při naplnění některé zákonem zakotvené (*statutory*), uznané (*judicially created*) nebo mezi stranami dohodnuté (*authorized by the parties' agreement*) výjimky byla u certifikované *class action* odměna advokáta úspěšnému účastníkovi nahrazena.⁹²

Většina *class action* sporů naplňuje pravidlo *common fund*⁹³, proto je v nich umožněna refundace nákladů i odměny advokáta, která probíhá právě z vytvořeného fondu. Ten vznikne nejčastěji na základě uzavřeného smíru a obsahuje jak částku určenou na samotné odškodnění skupiny, tak částku pokrývající náklady řízení.

Po vyjasnění, jaký účastník a jakou nejčastější formou hradí odměnu advokáta, můžeme přejít k její další nezbytné součásti, a to její výši. Aby mohl soud náhradu odměny přiznat, je nutné, aby byla přiměřená (*reasonable*). Rozhodování o kritériu přiměřenosti vyžaduje posouzení složitosti sporu, hodnotu projednávané věci, zkušenosti advokáta a jeho skutečně vynaložené úsilí v průběhu řízení.

Podobnými kritérii se řídí i advokát při sjednávání právního zastoupení a rozhodování o výpočtu své odměny. Ta může být stanovena různě, např. paušálně (*fixed fee*), hodinově (*hourly fee*) nebo nejčastěji jako výsledková (*contingency fees*).

Výsledková odměna má ve většině států omezení ve formě zastropování zamezující jejímu zneužívání k nepřiměřeným ziskům na úkor zastupovaných osob, v USA se sazba běžně pohybuje mezi 15 a 33 %.⁹⁴ I přes mnohdy značné částky vydané za advokáta tak v mnoha případech

⁹⁰ Toto pravidlo představuje nadstavbu předchozího s rozšířeným účinkem i na spory s nemajetkovým přínosem v kontextu se žalovanými organizacemi. Blíže TEPLY, WHITTEN, *Civil procedure*, op. cit., s. 14.

⁹¹ Smyslem této teorie je nahradit odměnu advokáta (soukromého) žalobce úspěšného ve věci mající podstatný přínos pro veřejnost, jehož by se jinak pravděpodobně nedosáhlo. Tamtéž, s. 14. Příkladem může být případ *Monaco, Vincent v. City of Moreno Valley, et al.*, Riverside Superior Court, RIC 428221, ve kterém občan napadl plány rozvoje města v blízkosti jeho pozemků a prokázal, že v případě realizace budou způsobovat povodně a poškodí životní prostředí. Z jeho jednání tak profitoval i veřejný zájem, pročež mu náhrada odměny advokáta byla přiznána.

⁹² O nahrazení rozhoduje soud na základě návrhu, FRCP Rule 23 (h).

⁹³ KLONOFF, *Class actions*, op. cit., s. 687.

⁹⁴ *Class/collective actions in the United States: overview*, dostupné z: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/I9dd0805b410011e598dc8b09b4f043e0/View/FullText.htm>

představuje jediný způsob, jak věc projednat před soudem. Členové skupiny, navíc často velmi rozptýlené, se v *opt-out* systému nemohou složit, aby si mohli dovolit právní zastoupení.

Vyvinula se tak praxe, ze které profitují všichni zainteresovaní. Advokát na sebe převezme všechny procesní náklady a rizika, a prostředky vložené do sporu považuje za investici, jejíž výnos je schopen ovlivnit pouze a jedině on sám. Jeho vlastní zájem na výsledku sporu tak je vyjádřen podílem na celkové vymáhané částce, která může dosahovat astronomické výše.⁹⁵ Advokát se stává motorem celého procesu, jehož cílem je co nejefektivněji a nejekonomičtěji dotáhnout celý spor do konce. Tímto je rovněž omezeno podávání zjevně neopodstatněných žalob, se kterými by pouze ztrácel čas a peníze. Výhody pro členy skupiny představuje především zproštění břemene platit odměnu i při meritorním neúspěchu a tím pádem i větší šance donést věc před soud.

[ml?transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)&navId=8D98C2BCB027B0DBA29276E5C705B49A&comp=pluk](http://www.nyulawreview.org/sites/default/files/pdf/NYULawReview-71-1-Willging-Hooper-Niemic.pdf), s. 10.

⁹⁵ Na druhou stranu je nutné uvést, že téměř totožné výše mohou dosahovat i samotné náklady řízení, v ojedinělých případech stovek tisíc až milionů dolarů, viz WILLGING, Thomas E., Laura L. HOOPER a Robert J. NIEMIC. *An Empirical Analysis of Rule 23 to Address the Rulemaking Challenges* [online]. New York: New York University, 1996. New York University Law Review [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://www.nyulawreview.org/sites/default/files/pdf/NYULawReview-71-1-Willging-Hooper-Niemic.pdf>, s. 129.

3. Zhodnocení současné české legislativy

V předchozí kapitole jsme si ukázali, jak vypadá a funguje nejnámější a nejvyužívanější institut kolektivní ochrany práv, čehož využijeme i v této části. Zaměříme se na rozbor a praktické důsledky české úpravy, kterou porovnáme jak s americkou *class action*, tak dalšími obdobnými žalobami z různých částí světa.

Český právní řád ani v historii neznal komplexní úpravu kolektivního vymáhání práv, protože mu jako řádu založenému na systému kontinentálního práva nebylo nikdy zcela vlastní. Přesto zákonodárce v některých úzce vymezených otázkách úpravu vypořádávající se s mnohostí potenciálních účastníků přijal, přičemž se jednalo především o ochranu před nekalou soutěží.⁹⁶

Ačkoli doba velmi pokročila a v moderní společnosti dochází ke skutečnostem, které by bylo efektivnější projednat odchýlně od standardního řízení, tedy kolektivně (viz kapitola 1. b.), tak komplexní, ucelená či alespoň hlouběji promyšlená úprava kolektivního vymáhání práv v českém právním řádu, a zejména v civilním procesu, chronicky chybí. Nemusí se vždy jednat o důsledky globalizace či evropské integrace, české prostředí samo o sobě je čas od času podhoubím pro kolektivní spory.⁹⁷

Ve veřejném právu mají dva z nejdůležitějších procesních kodexů (správní řád⁹⁸, trestní řád⁹⁹) své způsoby pro zajištění procesní efektivity i při vysokém počtu zainteresovaných osob. Zde je nutné podotknout, že reprezentace zájmů před správním orgánem či soudem nepřítomných osob je velmi obstojně zajištěna a více méně odpovídá skupinovému řízení s mechanismem *opt-in*.¹⁰⁰ Oba předpisy počítají s tím, že jednotlivci sice jsou účastníky řízení, ale při vysokém počtu se z hlediska procesní efektivity nejedná přímo s nimi, nýbrž jejich společným zmocněncem, skrze jehož osobu mohou uplatňovat všechna svá procesní práva.

Slova chvály však nelze v téže míře použít v oblasti soukromého práva, především u občanského soudního řádu, který by měl být ideovým, inspirativním a praktickým těžištěm kolektivního vymáhání práv. Z celého kodexu se ryzí problematice kolektivního procesu věnují pouhá dvě ustanovení, která vcelku nešťastně zakládají překážku litispendence a *rei iudicatae*. V následující části tato ustanovení podrobíme analýze a položíme základy pro argumentaci *de lege ferenda*.

⁹⁶ § 15 zák. č. 111/1927 Sb. z. a n., proti nekalé soutěži, § 54 odst. 1 zák. č. 513/1991 Sb., obchodního zákoníku (dále jen „ObchZ“), § 17 odst. 2 zák. č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.

⁹⁷ Byť je český „trh“ škůdců malý a česká mentalita ohledně chuti se soudit a občanská angažovanost není tak rozvinutá jako v USA. Např. z důvodu absence *punitive damages*, *contingency fees*, porotního systému.

⁹⁸ § 35 zák. č. 500/2004 Sb., správního řádu (dále jen „s.ř.“).

⁹⁹ § 44 odst. 2 zák. č. 141/1961 Sb., trestního zákoníku (dále jen „TZ“).

¹⁰⁰ Domáhat se svých práv mohou pouze jejich hmotněprávní nositelé a činí tak formou přistoupení k řízení se svým nárokem.

V hmotném právu lze o ochraně koncentrovaných zájmů hovořit také v případě občanského zákoníku a zákona o ochraně spotřebitele (viz níže).¹⁰¹

a. Překážka litispendence § 83 odst. 2

Aby mohla být určitá věc projednána v řízení před soudem, je nutné, aby byly splněny všechny podmínky pro zahájení a vedení řízení a vydání konečného rozhodnutí. Mezi dalšími jsou to konkrétní projevy právní zásady *ne bis in idem*, a to absence překážky litispendence a *rei iudicatae* (věci rozsouzené).¹⁰²

Překážku litispendence máme zakotvenou v § 83 odst. 1 o.s.ř., který stanoví, že „[z]ahájení řízení brání tomu, aby o téže věci probíhalo u soudu jiné řízení“. Posouzení, zda se jedná o tutéž věc je nutno opřít o odpovědi na otázky, zda existuje totožnost (1) účastníků, popř. jejich právních nástupců, (2) žalobního nároku a (3) žalobního důvodu. Odpovíme-li na všechny kladně totožnost věci je dána a později zahájené řízení je postiženo neodstranitelnou překážkou litispendence a soud je musí zastavit.¹⁰³

Výše zmíněné obecné pravidlo překážky litispendence bylo novelou provedenou zákonem č. 151/2002 Sb. rozšířeno i o speciální úpravu obsaženou v § 83 odst. 2 o.s.ř., která se týká ochrany před nekalou soutěží, ochrany spotřebitelů, přeměn obchodní korporací, případně dalších věcí výslovně stanovených zákonem. V těchto taxativně uvedených případech postihuje překážka litispendence širší okruh osob a žalob, a to žaloby všech (i potenciálních) žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky proti témuž žalovanému.

Přestože v individuálních řízeních jde o pravidlo naprosto pochopitelné a samozřejmé, u sporů uvedených v § 83 odst. 2 se zákonodárci úprava příliš nezdařila, patrně také proto, že novelizace tohoto ustanovení nebyla jeho hlavním záměrem.¹⁰⁴ Toto tvrzení opíráme o níže uvedené nedostatky, které v teorii i praxi plynutím času vykrytalizovaly a se kterými se následně pokusíme co nejlépe vypořádat.

Jako první a nejzávažnější uvádíme neumožnění ostatním členům skupiny, kteří již žalobu podali, ale jako druzí či další v pořadí, zasáhnout do řízení a bránit tak své zájmy, práva a nároky. V řízení nejsou nijak reprezentováni či zastoupeni, soud s nimi nejedná, nijak je neinformuje o průběhu řízení, dokazování atd.

¹⁰¹ § 25 zák. č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, § 2989 odst. 1 OZ.

¹⁰² WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges), s. 215 an.

¹⁰³ Za použití ustanovení § 104 odst. 1 o.s.ř.

¹⁰⁴ Jak vyplývá z důvodové zprávy k zákonu č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního, ve které není o § 83 odst. 2 ani § 159a jediná zmínka.

Protiargumentem sice může být umožnění vedlejšího účastenství, nicméně ani to není v praxi uspokojivým řešením.¹⁰⁵ Vedlejší účastník nemá na rozdíl od hlavního například právo podat dovolání, ani pokračovat v řízení po zpětvzetí žaloby hlavním účastníkem.¹⁰⁶ Pro využití institutu přistoupení účastníka na straně žalobce sice svědčí snížení rizika náhrady nákladů řízení pomocí rozpočítání této náhrady mezi více osob, nicméně cizí lidé, kteří se dříve nikdy nesečkali, k sobě patrně budou mít značnou nedůvěru, jejich právní zástupci zase odlišné pohledy na vedení sporu nebo uzavření soudního smíru.

S překážkou *litispence* by do jisté míry mohlo také pomoci spojování věcí do společného řízení.¹⁰⁷ Řízení o druhé a další soudu došlé žalobě sice nemůže dále pokračovat standardním způsobem, ovšem soudu by na základě ústavně konformního výkladu čl. 36 LZPS nic nemělo bránit v nich ještě vydat usnesení o spojení věcí. Za prvé se jím totiž sleduje procesní efektivita¹⁰⁸, za druhé je tak umožněno plnohodnotné prosazování zájmů většímu počtu osob v téže věci, a za třetí se nejedná o meritorní rozhodnutí. Otázkou ovšem nadále zůstává, zda v konkrétní věci bude splněna podmínka hospodárnosti pro vedení společného řízení.¹⁰⁹ U sporů, kde jsou nižší desítky účastníků, si hospodárnost a větší procesní efektivitu není těžké představit, ale u opravdu vysokého počtu osob bude nutná úvaha, v níž bude významnou roli hrát skutečnost, do jaké míry jsou uplatňované nároky žalobců shodné. Jelikož např. u spotřebitelů, kterým vznikla stejně velká škoda způsobená stejnou vadou zboží, budou tisícovky poškozených relativně zvládnutelné, u vlakového neštěstí, při němž někdo utrpěl zlomeninu, někdo skončil na vozíku a někdo zemřel, budou i desítky poškozených problémem.

V právním státě není možné se smířit s myšlenkou, že probíhá řízení o právech a povinnostech osob, které nejsou účastníky řízení před soudem a zároveň v něm není vůbec žádným způsobem zajištěna adekvátní a řádná reprezentace jejich zájmů, například dohledem soudu nad procesními úkony jediného účastníka, kterými jimi *de facto* disponuje i právy nepřítomných osob z důvodů účinků překážky věci rozsouzené, či nad řádným vedením sporu z hlediska povinnosti tvrzení a důkazního břemene. Minimální zárukou by tak měl být požadavek totožný s *fair and adequate representation*, tedy schopnost řádně hájit zájmy všech (nepřítomných) členů skupiny.

Z výše uvedeného tak vyplývá značná výhoda prvního žalobce ze skupiny. „*Zákonodárce by při tom [sic!] neměl připustit dostihy, při nichž bude cílovou páskou podatelna příslušného soudu*“¹¹⁰ za účelem mít výhody prvního žalobce. Ten totiž nabývá statusu *dominus litis*, vede si spor podle

¹⁰⁵ WINTEROVÁ, Hromadné žaloby (procesualistický pohled), op. cit., s. 25.

¹⁰⁶ WINTEROVÁ, Procesní důsledky skupinové žaloby, op. cit., s. 352.

¹⁰⁷ § 112 o.s.ř.

¹⁰⁸ Ta se sice (na rozdíl od *class action*) s vzrůstajícím počtem účastníků, jejichž procesní existenci a úkony musí brát soud v potaz, postupně snižuje, avšak stále o ní lze hovořit.

¹⁰⁹ Nicméně i v případě spojení věcí nadále hrozí komplikace spojené s vzájemnou nedůvěrou účastníků a odlišnými názory jejich právních zástupců.

¹¹⁰ ZIMA, Skupinové žaloby, op. cit., s. 96.

nejlepší ochrany svých vlastních zájmů (příčemž ty se mohou od ostatních členů skupiny lišit) a bez jeho návrhu na přistoupení k žalobě dalšími členy může být zbytek skupiny zastoupen nedostatečně.

Místo toho by mělo být takové situaci předcházeno například umožněním spojování věcí podaných žalob do jedné věci (pokud je to možné, viz výše spojení věcí), v ideálním případě pochopitelně komplexní a vyhovující novelizací.

Dalším úskalím je problematika informovanosti (potenciálních) členů skupiny o podané žalobě, probíhající řízení i meritorním rozhodnutí (viz níže).¹¹¹ Záměr podat žalobu se sice často formuje na internetu a sociálních sítích (viz např. kauza bankovních poplatků a tzv. „Dieselgate“), které ale nedávají žádnou záruku věrohodnosti a spolehlivosti podaných informací. Nadto se může stávat, že tyto komunikační prostředky nebudou sloužit k výzvě pro zahájení společného postupu, ale až k *ex post* informaci o podané žalobě. Přitom standard informování veřejnosti o podané žalobě s možnými důsledky pro větší množství osob by mohl pomoci i s důkazním břemenem po stránce kvantitativní i kvalitativní. Za takových předpokladů ani není nutné rozebírat případné oznámení členům skupiny o možnosti vyjádření se k návrhu na zpětvzetí žaloby, mimosoudní vyrovnání nebo uzavření soudního smíru, kterým by byli také vázáni.¹¹²

Kriticky se k § 83 odst. 2 staví i Zima¹¹³, mj. z důvodu věcného omezení pouze na taxativně vyjmenované případy. Správně poukazuje na fakt, že mnoho účastníků v totožném postavení může být i v dalších oblastech práva, případně typech nároků. Vedle ochrany spotřebitele a obchodních korporací zejména soukromoprávní náhrada škody z protiprávního jednání, ochrana životního prostředí, pracovní právo a další.

Malou kompenzací uvedených nedostatků je, že § 83 odst. 2 a na něj navázaný § 159a odst. 2 ponechávají bez povšimnutí reparační a satisfakční nároky.¹¹⁴ To znamená, že přestože byla podána žaloba s petitem na vydání negatorního nebo restitučního výroku uvedeným v § 83 odst. 2, nic nebrání tomu, aby žalobci paralelně nebo až následně společně žalovali reparační nebo satisfakční nároky z jednání uvedeného v první žalobě.¹¹⁵ Dojde-li v řízení o negatorním nebo restitučním nároku k vyhovujícímu rozsudku, bude mít toho rozhodnutí pro druhé řízení přidanou hodnotu v tom, že bude obsahovat již závazně vyřešenou prejudiciální otázku týkající se odpovědnosti pro náhradu škody nebo

¹¹¹ Kritiku absence alespoň nějakého standardu informování členů skupiny o řízení uvádí i SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy. *Pocita Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI Publishing, 2005, s. 387, a ZIMA, Skupinové žaloby, op. cit., s. 95.

¹¹² Srov. FRCP Rule 23 (e) (1), které vyžaduje upozornění všech členů skupiny o takovém návrhu.

¹¹³ ZIMA, Skupinové žaloby a české právo, op. cit., s. 95.

¹¹⁴ Viz WINTEROVÁ, Procesní důsledky skupinové žaloby, op. cit. s. 350 an.

¹¹⁵ U projednávání negatorních a restitučních nároků tak zde máme mandatorní účastenství, se kterým lze z povahy věci v zájmu procesní efektivity souhlasit, nicméně nelze opomenout absenci záruk řádného zastupování skupiny a vedení řízení. V případě reparačních a satisfakčních nároků je situace zcela opačná, kdy ekonomie řízení není zajištěna vůbec, ale při společně podané žalobě náleží všem oprávněným z prvního rozhodnutí všechna procesní práva a povinnosti.

zadosti učinění, od jejíhož posouzení se soud nemůže odchýlit.¹¹⁶ Další problém ovšem vzniká při zamítavém rozsudku o první žalobě. Tím totiž je rozhodnuto o právech a povinnostech jednotlivce, ač neměl žádnou možnost jak do řízení zasáhnout, ledaže k zamítnutí došlo pro předčasnost nebo z důvodů specifických výlučně pro konkrétního žalobce.¹¹⁷

V těchto a dalších níže uvedených nedostatcích lze spatřovat buď přímo porušení práva na spravedlivý proces¹¹⁸, nebo minimálně třetí plochy, které bude nutné dříve či později legislativně eliminovat.

b. Překážka *rei iudicatae* § 159a odst. 2

Druhou překážkou (či z opačného pohledu procesní podmínkou) je *res iudicata*, o níž lze hovořit až v okamžiku, kdy meritorní rozhodnutí nabude právní moci. Byla-li jednou věc pravomocně rozhodnuta, již nesmí být táž věc (viz výše u litispendence) projednána a rozhodnuta podruhé.¹¹⁹ Na základě toho představuje právní moc atribut, bez něhož by jakékoli rozhodnutí postrádalo smysl a stalo by se holým konstatováním bez reálného dopadu. Účinky právní moci lze přehledně ilustrovat na teoretickém dělení na formální a právní moc.¹²⁰

Formální právní mocí se rozumí konečnost rozhodnutí ve smyslu, že jej není možné napadnout řádným opravným prostředkem.¹²¹

Materiální právní moc má dvě složky – pozitivní a negativní. Pozitivní znamená závaznost rozhodnutí a subjektivní meze této závaznosti, tj. okruhu osob, které se musí rozhodnutím řídit. Negativní složka označující nezměnitelnost tvoří samotná překážka věci rozsouzené.¹²²

¹¹⁶ Závaznost takové prejudiciální otázky vyplývá ze vztahu dvou ustanovení, které obě zároveň a přesto rozdílně upravují subjektivní meze právní moci rozhodnutí v civilní věci. První, § 135 odst. 2 o.s.ř. říká, že z takového rozhodnutí soudy v jiných navazujících řízeních vycházejí, ale druhé, § 159a odst. 3 o.s.ř., jehož znění bylo převzato z původního a jednou novelizovaného ustanovení § 159 odst. 3 o.s.ř. ve znění do 31. 12. 2002, říká, že takové rozhodnutí je závazné pro všechny orgány, *ergo* i soudy. Tento rozpor je možné odstranit systematickým výkladem, kdy § 135 odst. 2 o.s.ř. pro svou sběrnou povahu všech myslitelných zákonných rozhodnutí, které mohou orgány veřejné moci v ČR vydat, představuje *lex generalis*, a § 159a odst. 3 je *lex specialis*, protože se vztahuje výlučně na občanskoprávní soudní rozhodnutí. Viz také WINTEROVÁ, Alena. Prejudiciální otázka v občanskoprávním řízení. *Socialistická zákonost*. 1967, **15**(2), s. 97.

¹¹⁷ Nejen kvůli *rei iudicatae*, ale také pro rozhodnutou prejudiciální otázku § 135 odst. 2 o.s.ř., blíže WINTEROVÁ, Procesní důsledky skupinové žaloby, op. cit., s. 353.

¹¹⁸ Viz čl. 36 Listiny základních práv a svobod (dále jen „LZPS“) a čl. 14 odst. 1 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech.

¹¹⁹ Z pochopitelného důvodu právní jistoty, čemuž není potřeba věnovat podrobný rozbor.

¹²⁰ K tomu viz blíže DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty, s. 49 an.

¹²¹ Viz § 159 o.s.ř.

¹²² Viz § 159a odst. 4 o.s.ř.

K informování skupiny bychom zde mohli podat obdobný výklad jako u překážky litispendence, nicméně rozsáhlé opakování by zde bylo spíše ke škodě věci, proto se omezíme na holé konstatování, že taktéž informovanost o vydání rozhodnutí je nedostatečná, respektive neexistuje a zákonem není nijak upravená.

Absence záruk reprezentace zájmů nepřítomných osob je velikým problémem u litispendence i věci rozsouzené. Bohužel o to větší, jelikož když se soud o takových osobách dozví až po vydání rozhodnutí, nemůže tuto skutečnost již nijak reflektovat a zohlednit jejich zájmy. U překážky litispendence je situace také vážná, ale když se další osoby objeví v průběhu řízení, soud na tuto skutečnost může určitým způsobem reagovat a promítnout ji do svého rozhodování.

Důsledky vydání a nabytí právní moci zamítavého i vyhovujícího rozhodnutí závazného i pro další nepřítomné osoby na základě § 159a odst. 2 o.s.ř., si nyní rozebereme na konkrétních příkladech.

Je-li žalobou uplatňován reparační nebo satisfrační nárok, je v ní implicitně obsažen i nárok negatorní.¹²³ Proto za situace, kdy není vyhověno žalobě ve věcech uvedených v § 83 odst. 2 o.s.ř. a následně je podána žaloba na náhradu škody či újmy, bude tato druhá nutně zamítnuta, protože podle § 159a odst. 3 o.s.ř. je toto civilní rozhodnutí obsahující prejudiciální otázky ve druhém řízení závazné.¹²⁴ Ostatní členové skupiny, kteří nebyli účastníky řízení, a přesto v něm fakticky i právně probíhalo jednání i o jejich právech a povinnostech, nemohou žádným způsobem do jeho výsledku, s nímž nejsou spokojeni, zasáhnout, a to dokonce ani mimořádnými opravnými prostředky.¹²⁵ Bohužel i zde se tak opakuje ústavně nekonformní situace odporující znění čl. 36 odst. 1 LZPS.

Za určitých okolností tyto důsledky zamítavé rozhodnutí mít nemusí, a to tehdy, opírá-li se druhá žaloba o jiný žalobní důvod než ta první, přestože brojí proti naprosto identickému jednání a sleduje tentýž cíl (odškodnění).¹²⁶

Je-li takové žalobě o negatorních nebo restitučních nárocích vyhověno, jedná se stejně jako v prvním případě o typickou závazně vyřešenou prejudiciální otázku tentokrát ale sloužící

¹²³ Bylo-li by odškodnění nakonec shledáno jako po právu, zajisté by bylo vyhověno i samotné žalobě na zdržení se jednání, za které je náhrada požadována, a *vice versa* zamítnuta. Proto je možné hovořit o překryvu v totožnosti věci, respektive o konzumaci první věci do druhé, která je z hlediska nároku širší.

¹²⁴ Viz výše, pozn. 116.

¹²⁵ Dovolání může podat pouze účastník, žalobu pro zmatečnost a na obnovu řízení navíc také vedlejší účastník, ledaže s ní hlavní účastník nesouhlasí (viz § 240 odst. 1, § 228 odst. 1, § 229 odst. 1, § 231 odst. 1 o.s.ř.).

¹²⁶ Viz kauza prodejce ochucených míchaných čajů, který do nich přidával alergenní látky, které sice nebyly zakázané, ale nebyly dohledatelné na obalu, prodejních ani webových stránkách. V takovém případě není možné negatorní žalobou požadovat v zájmu spotřebitelů zastavení přidávání těchto látek do nápojů, ale určitě zde bude odpovědnost za újmu na zdraví, kterou tyto alergeny způsobily, a která by se při jejich uvedení na obalu nestala, protože by si alergik nápoj nekoupil. První neúspěšná žaloba opírající se o porušení norem o složení potravin nemůže mít vliv na jinou žalobu, kterou se sice požaduje totéž, ale základ odškodnění spočívá v porušení jiných předpisů, v tomto případě o označování potravin. Příkladem mimo § 83 odst. 2 o.s.ř. může být továrna, která sice splňuje veřejnoprávní emisní limity, ale okolní obyvatelé budou trpět zdravotními obtížemi. Za takových předpokladů po ní nelze rozumně požadovat, aby provoz zastavila či omezila, avšak při prokázání příčinné souvislosti mezi její činností a dopadem na zdraví obyvatel je na místě se s nimi přiměřeně vyrovnat.

k rychlejšímu a předvídatelnějšímu rozhodování soudů. Značné množství skutkových a právních otázek je považováno za zjištěné a prokázané, čímž se může podstatně zkrátit fáze dokazování v následných individuálních řízeních o náhradu škody, příp. újmy.

Komplikace však přichází v okamžiku, kdy je potřeba rozhodnutí s dopadem na celou skupinu pro dobrovolné nesplnění vykonat a žalobce, příp. jeho právní nástupci, k takovému kroku (z jakéhokoli důvodu) nepřistoupí. Projeví se totiž formalismus ohledně osoby oprávněné podat návrh na výkon rozhodnutí nebo exekuční návrh, jehož důsledkem je nemožnost podat tyto návrhy osobou, již sice z rozhodnutí plynou práva a povinnosti, ale není v něm označena jako jeho přímý adresát.¹²⁷

Do původního řízení nezapojení členové skupiny tak mohou navrhnout výkon rozhodnutí až v případě, kdy je jim v navazujícím řízení přisouzena náhrada škody či zadostiučinění, které není žalovaným dobrovolně splněno.

Další významný problém představuje zamítnutí žaloby z důvodu nedostatku procesní legitimace žalobce. Bude-li takovým žalobcem např. spolek, který nebude dle názoru soudu ve skutečnosti subjektem mající za cíl chránit žalovaný zájem, bude žaloba zamítnuta s účinky věci rozsouzené i pro všechny další osoby oprávněné z téhož jednání či stavu.¹²⁸ Jelikož procesní předpisy nerozlišují mezi různými důvody zamítnutí žaloby a jejich následky, dochází zde k témuž jako v případě neunesení důkazního břemene žalobce a prohrání sporu „v meritu věci“ – pravomocně rozhodnutou věc není možné projednat znovu.

Přitom v takovém případě nelze vůbec hovořit o spravedlivém procesu, když zamítavé rozhodnutí o žalobě podané evidentně zcela nelegitimovanou osobou vytváří pro osoby legitimované překážku *rei iudicatae* a znemožňuje jim soudní ochranu svých práv. Tento postup by se dal jednoduše zneužít ve prospěch delikventů, kteří budou prostřednictvím jiné *ad hoc* založené osoby sami žalovat, spor prohrají buď pro nedostatek procesní legitimace, či (pro ně vhodnějším způsobem) záměrným neunesením důkazního břemene, a skutečně poškozeným tak bude odepřena soudní ochrana a možnost nápravy.

c. Procesní žalobní legitimace a zastupování nositelů práva

Z důvodů materiálních, finančních a zejména odborných je důležité, aby poskytnutí podpory pro poškozené v řízení či dokonce převzetí celé iniciativy bylo zákonem umožněno i dalším subjektům, které sice nejsou nositeli hmotného práva, ale ochrana zájmů skupiny představuje i jejich

¹²⁷ To se týká všech zbývajících členů skupiny, kteří nemohli být hlavními účastníky pro překážku litispendence nebo věci rozsouzené a pro nespojení věci ke společnému řízení, a také vedlejších účastníků ohledně primárního předmětu řízení. Srov. § 256 odst. 1 o.s.ř., § 36 odst. 3 zák. č. 120/2001 Sb., exekučního řádu (dále jen „e.ř.“).

¹²⁸ WINTEROVÁ, Procesní důsledky skupinové žaloby, op. cit., s. 353.

vlastní zájem a smysl existence. Hovoříme zde o právnických osobách chránících různé hmotné i nehmotné statky – funkční trh zboží, služeb, kapitálu, životní prostředí, nediskriminační zacházení atd.

V českém právním řádu je (již tradičně) napůl nakročeno správným směrem. Tento směr představuje reprezentativní žaloba zakotvená v jednom významném a druhém ještě významnějším právním předpisu. Její konkrétní úpravu i nešvary si zde vysvětlíme, stejně jako nástin možného řešení.

i. Občanský zákoník

Rekodifikace soukromého práva z roku 2012 nedala zahynout obsahu ustanovení § 54 odst. 1 ObchZ, které bylo s drobnými úpravami převzato a vtěleno do § 2989 odst. 1 OZ. V českém právním řádu je tak i nadále zakotvena reprezentativní žaloba právnické osoby oprávněné hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků před nekalou soutěží, typicky se bude jednat o komory a asociace soutěžitelů a spolky v případě spotřebitelů. Tyto ve sporu vystupují vlastním jménem a na vlastní účet, nikoli jako zástupci osob, kterým jsou společně jimi hájené zájmy.

Oprávněnost hájit zájmy soutěžitelů nebo zákazníků se dříve podle zákona proti nekalé soutěži z roku 1927 posuzovala z hlediska explicitního uvedení ochrany těchto zájmů jako činnosti korporace uvedené v jejích stanovách. Obchodní zákoník tuto podmínku nepřejal, stejně tak občanský zákoník z roku 2012, a proto je nadále nutné tento atribut právnických osob vykládat se zřetelem k jejich činnosti a posuzovat ji z materiálního hlediska, zda se spolky ochranou uvedených zájmů skutečně zabývají. Přitom není nutné, aby tato ochrana byla hlavní činností, postačí například, pokud se spolek primárně zabývá ochranou životního prostředí, a to je ohroženo nekalosoutěžním jednáním.

Na úrovni unijního práva v současné době platí směrnice o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů¹²⁹, která umožňuje oprávněným subjektům uvedeným ve zvláštním seznamu podání přeshraniční žaloby pro porušení unijních předpisů v jiném členském státě. Mezi ně směrnice řadí veřejnoprávní subjekty členských států a organizace vzniklé podle vnitrostátního práva členských států, které navíc splňují podmínky z něj vyplývající¹³⁰, a zároveň mají za cíl ochranu kolektivních zájmů spotřebitelů.

Na základě reprezentativní žaloby je po rušiteli možné požadovat zdržení se dalšího nekalosoutěžního jednání anebo odstranění závadného stavu ohledně většiny skutkových podstat nekalé soutěže uvedených v § 2976 odst. 2 OZ. Nad rámec původního zákona proti nekalé soutěži přibyla možnost žalovat i srovnávací reklamu.

¹²⁹ Směrnice Evropského Parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009, dostupná <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=celex:32009L0022>.

¹³⁰ V našem případě se jedná o podmínky 1) založení v souladu s právním řádem ČR, 2) aktivní činnost v oblasti ochrany spotřebitelů po dobu alespoň dvou let, 3) nezávislost a neziskovost, 4) vypořádání všech finančních závazků vůči ČR. Viz § 25 odst. 4 zákona o ochraně spotřebitele.

Za deficit této úpravy však lze považovat omezení vymáhání pouze na negatorní a restituční nároky, respektive obecně nemožnost podle českého projednat je v nějakém druhu kolektivního řízení s uspokojivou procesní efektivitou.¹³¹ Kvůli nemožnosti požadování náhrady škody či satisfakce pak musí proběhnout řada navazujících individuálních sporů, přičemž nároky v nich uplatňované se mohly vyřešit již v rámci reprezentativního řízení. Mezi celkové úspory takové varianty je nutno započítat čas všech účastníků a soudu, neopakování víceméně totožného dokazování, provozní náklady soudu a koncentrovanou náhradu nákladů řízení u neúspěšné strany sporu.

ii. Zákon o ochraně spotřebitele

Komplementární (avšak mírně odlišnou) úpravu k § 2989 odst. 1 OZ představuje § 25 zákona o ochraně spotřebitele, který má rovněž za cíl usnadnit ochranu a vymáhání typově shodných kolektivních zájmů mnoha subjektů.

Rozdíly těchto dvou úprav spočívají v subjektech, na jejichž ochranu ustanovení cílí (zde pouze spotřebitelé, navíc se jedná o nepatrně užší pojem než zákazník), oprávněnost žalobní legitimace musí mít explicitní základ ve základajících dokumentech právnické osoby (srov. § 25 odst. 1 – „založených k ochraně spotřebitele“) a rozsah žalovatelných nároků je omezen pouze na zdržovací.

Největším odlišností ale představuje možnost na základě tohoto ustanovení a při splnění v něm uvedených podmínek podat přeshraniční negatorní žalobu pro porušení unijního práva na ochranu spotřebitele na jednotném evropském trhu. Z tohoto pohledu se výše uvedené rozdíly, původně vypadající jako nedostatky, jeví být rozumnou variantou. Přeshraniční žaloby tak netvoří, ani by neměly, institut suplující chybějící vnitrostátní úpravu ani iniciativní subjekty (ať spolky či angažované občany) členských států, ale jsou jakýmsi minimálním a přiměřeně funkčním standardem, který připravuje půdu pro navazující spory, které by měly iniciovat subjekty konkrétního členského státu.

¹³¹ Ovšem v případě umožnění připojení se poškozených členů skupiny ke sporu by došlo k významnému odklonu od ryze reprezentativního ke skupinovému řízení.

d. Financování sporu

Nejdůležitějším zdrojem finančních prostředků nutných pro financování sporu je pochopitelně osoba samotného žalobce, který bude následně sanován neúspěšnou protistranou. Jak jsme si výše uvedli, tento mechanismus u institutů kolektivního vymáhání práv selhává.¹³²

Za současného stavu, kdy se kolektivními mechanismy mohou vymáhat pouze negatorní nebo restituční nároky, nelze předpokládat významnější iniciativu advokátních kanceláří při zahajování sporů o nich. V prostředí tržní ekonomiky chtě nechtě představuje motivaci advokáta k výkonu jeho povolání finanční odměna, nejlépe vysoká a výsledková.¹³³ Bohužel hodnota předmětu sporu o zdržení se určitého jednání nebo navrácení v původní stav bývá řádově nižší než hodnota sporu, ve kterém je požadována náhrada škody či újmy. Advokátní kanceláře v takovém prostředí pochopitelně mají zájem o lukrativnější zakázky, například z oblasti korporátního práva.

Vůči pobízení advokátních kanceláří k zahajování kolektivních sporů lze mít výhrady poukazující na neblahou praxi při podávání amerických *class actions*.¹³⁴ Je však nutné zdůraznit dva podstatné rozdíly našeho a amerického civilního procesu.

Prvním je absence institutu *discovery*.¹³⁵ Advokátní kanceláře tak nebudou moci spoléhat na to, že vyžádáním kupříkladu citlivých nebo důležitých obchodních informací zatlačí na žalovaného a ten pak bude ochotnější k smírnému řešení.¹³⁶

Druhým je náhrada nákladů řízení neúspěšné strany sporu. Racionálně uvažující žalobce bude před zahájením sporu zvažovat pravděpodobné náklady a potenciální výnosy, přičemž nebude zahajovat spory, kde nemá reálnou šanci na úspěch.

Při absenci ochoty investování času a aktivity do řízení ze strany advokátních kanceláří se také specifickým způsobem projevuje problém černých pasažérů. Ti se do sporu raději nezapojují, jsou tak totiž chráněni před možným hrazením nákladů řízení jako subjekty na neúspěšné straně sporu, a naopak v navazujícím řízení jim mohou být tyto náklady přiznány, tentokrát ovšem bez adekvátně vynaložené námahy ústící ve vyhovující rozhodnutí díky příznivému výsledku předcházejícího řízení

¹³² Viz kapitola 2. e. Problematická je také úprava financování ve švédském LG, která sice na rozdíl od USA zná náhradu nákladů řízení, avšak s mechanismem *opt-in*, kdy za ni ostatní přistoupivší členové skupiny nemají spoluodpovědnost. Proto by byla vhodnější poměrná z hlediska nároků či ještě lépe solidární odpovědnost za náhradu nákladů.

¹³³ Výsledková odměna je u nás přípustná, je-li přiměřená hodnotě a složitosti věci, přičemž maximální přiměřený podíl zpravidla představuje 25 % na výsledku věci. Viz čl. 10 odst. 5 usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ve znění pozdějších změn (dále jen „etický kodex ČAK“).

¹³⁴ Viz jejich financování, profesionální žalobci u *securities*, vyhledávání poškozených a podávání žalob téměř okamžitě po škodní události, (nad)užívání *class actions* jako prostředku nátlaku na žalovaného.

¹³⁵ Vysvětlení viz výše pozn. 55.

¹³⁶ Možnost podání neopodstatněných a nátlakových žalob byla předmětem kritiky již od přijetí FRCP v roce 1966. TEPLY, WHITTEN, Civil procedure, op. cit., s. 711.

jako vyřešené prejudiciální otázky. Obecně by tedy bylo vhodnější, aby skupinu tvořilo maximum poškozených osob, čehož nepoměrně snadněji dosahuje mechanismus *opt-out*.

Přestože náš právní řád nezná skupinovou žalobu na náhradu škody, která by dokázala dosáhnout skutečné procesní efektivity, byli jsme svědky jediné srovnatelné žalobní iniciativy ohledně difúzních nároků, a to kauzy bankovních poplatků z let 2013-2014.¹³⁷ Ovšem její provozní náklady související s formováním skupiny, které de facto probíhalo jako *opt-in* organizovaný kanceláří, a zejména s enormním množstvím individuálních soudních sporů, které provázely obrovské náklady a vynaložený čas všech účastníků a soudu, se nakonec ukázaly jako velmi drahým investičním rozhodnutím. Projednávání této kauzy za účinné úpravy hromadných žalob by možná nemělo jiný výsledek, avšak nepopíratelně nižší náklady a opravdovou procesní efektivity u všech zúčastněných.

Dalšími možnostmi, jak financovat kolektivní soudní spory je využití účelově vázaných zdrojů spolků, veřejné finance, případně financování třetími osobami.

e. Věcný záměr zákona o hromadných žalobách září 2017

Jak shora již jednou uvedeno, nejen globalizace společnosti a masovost právních vztahů, ale i běžné činnosti jako cestování s sebou přináší negativní efekt v podobě velkého počtu podobně poškozených skupin osob.

Tento trend a situace se objevují všude, Českou republiku nevyjímaje. Bylo tedy jen otázkou času, kdy se zákonodárce rozhodne zavést nějakou propracovanější formu kolektivního vymáhání nároků i do našeho právního řádu. V souladu s plánem legislativních prací vlády na rok 2017¹³⁸ tak bylo učiněno v září, kdy spatřil světlo extrarezortního světa věcný záměr zákona o hromadných žalobách (dále také jen „věcný záměr“).¹³⁹ Jeho cílem je zavedení komplexní a ucelené kolektivní ochrany individuálních práv prostřednictvím institutu hromadných žalob umožňujících efektivní soudní řízení o nárocích s podobným skutkovým nebo právním základem.

Pro stručné seznámení se s návrhem zde uvedeme jeho hlavní určující rysy.

Sektorové uplatnění hromadných žalob nemá být omezenou pouze na určité oblasti práva jako je např. ochrana spotřebitele, ale má být v zásadě neomezené. Jediný limit budou představovat řízení o veřejných subjektivních právech (zejm. z oblasti správního práva) a civilní řízení nesporná (ve kterých není možné uzavřít soudní smír).

¹³⁷ Rozbor případu a jeho finanční stránky je uveden níže v kapitole 4. b. iii.

¹³⁸ Dostupný https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Plan-legislativnich-praci_2018.pdf.

¹³⁹ Dostupný <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ>.

Pomocí hromadných žalob bude možné vymáhat všechny typy nároků, zdržovací, restituční i na plnění.¹⁴⁰

Žalobu bude moci vedle člena skupiny podat také spolek zaměřený na ochranu dle žaloby porušeného zájmu.¹⁴¹

Návrh převzal variabilitu utváření skupiny podobně jako izraelská, dánská nebo norská úprava, když určuje jako výchozí mechanismus *opt-out*. Ve výjimečných případech bude soudu umožněno rozhodnout o žalobě jako *opt-in*, přičemž to se bude opírat o posouzení výše jednotlivých nároků, početnosti skupiny a představy žalobce.^{142,143}

O podané žalobě bude muset být vydáno certifikační rozhodnutí, které osvědčí splnění všech podmínek, v opačném případě bude hromadná žaloba zamítnuta a poškození se budou muset na soud obrátit individuální žalobou.

Věcná příslušnost bude s ohledem na reálné personální kapacity prvostupňových soudů přesunuta na úroveň krajských soudů.

¹⁴⁰ Bohužel z textu jednoznačně nevyplývá, co je, respektive není považováno za žalobu na plnění. Tradičně jsou totiž rozlišovány druhy žalob 1) na plnění (s petitum směřujícím k *dare, facere, omittere, pati*), 2) statusové, 3) určovací a 4) konstitutivní, viz WINTEROVÁ, MACKOVÁ, Civilní právo procesní, op. cit., s. 201 an. Avšak materiál vedle žalob na plnění staví i ty na zdržení se jednání a odstranění protiprávního stavu. Z toho plynou totiž s určením výše, placením a hrazením odměny a nákladů řízení v případě žaloby spolku požadující navrácení v původní stav. Nezbyvá než doufat, že tato nesrovnalost bude v průběhu legislativního procesu odstraněna.

¹⁴¹ Ve světle rozsahu možných žalovatelných nároků je toto připuštění nekoncepční a může přinášet kontroverze. Žalobní legitimace spolku žalovat na plnění, není-li sám jedním poškozeným subjektem ze skupiny, je zpravidla připuštěna u tzv. žalob postupních nebo pro vymáhání újmy na veřejném zájmu a jeho další ochrany. Spolky by měly hájit spíše veřejný zájem než sumu individuálních nároků na plnění, které se z jakéhokoli důvodu nevymáhají. V takovém případě by měly spolky vystupovat jako podporovatelé poškozených, přispět k vedení sporu svými odbornými znalostmi o dané problematice nebo finančními prostředky, případně připravit skupině půdu pro žalobu na plnění ve smyslu získání meritorního rozhodnutí o žalobě spolku, kterým bude rozhodnuto o zdržení se dalšího protiprávního jednání či navrácení v předešlý stav. K ochraně veřejného zájmu je koncept reprezentativní žaloby s možností žalovat negatorní a restituční nároky dostačující. Umožnění žalovat na plnění by dále znamenalo nutnost řešit problematiku distribuce přisouzeného plnění.

¹⁴² Jen praxe může ukázat zdařilost návrhu, nicméně tato varianta by v tuzemsku jistě našla využití (srov. níže kauzu bankovních poplatků s vhodnějším *opt-outem* vs. Dieselgate). Otázkou také zůstává, zda umožnění záměny nemá za cíl na oko utišit kritiku a připomínky ohledně možného zneužití žalob. Pravdou ovšem je, že v rámci certifikování žaloby by měl soud fungovat jako síto šikanózních návrhů podobně jako v insolvenčním řízení.

¹⁴³ Mechanismus *opt-in* je nutně spojen s tzv. problémem černého pasažéra, který se nejvýrazněji projevuje v případě nedělitelných plnění, u nichž z povahy věci mají prospěch i ti, co se do řízení nezapojili a nepodílí se na nákladech řízení. Věcný záměr tuto problematiku nijak neřeší, nezbyvá než tedy doufat, že soudy budou takové žaloby projednávat výlučně v režimu *opt-out*. U plnění dělitelných se tento problém rovněž vyskytuje, ale jeho řešení je mnohem složitější. Totožné poškození nezúčastnivší se řízení mají nepochybně stejný nárok, ale zároveň díky rozhodnutým prejudiciálním otázkám, zásadě právní jistoty a konzistence soudního rozhodování výrazně usnadněnou pozici ve svém individuálním řízení, které bude zejména díky jednoduššímu dokazování a rozhodování levnější. Pak je legitimní požadavek, aby takovému účastníku a jeho advokátovi byly přiznány náklady v řízení v nižší výši, na druhou stranu by tak tento účastník nakonec získal ze svého nároku poměrně vyšší část, než poškození v kolektivním řízení.

Zveřejňování všech podstatných informací týkajících se sporu bude mít do zahájení sporu na starosti zástupce skupiny, resp. její advokát, prostřednictvím webových stránek, tištěných i elektronických médií, po zahájení řízení bude na bedrech soudu s využitím webových stránek.

Při uzavírání soudního smíru bude soud zjišťovat vedle jeho souladu s právními předpisy také společný zájem členů skupiny na jeho uzavření. Před schválením smíru soudem bude znovu dána lhůta pro *opt-out*.

Vymožené plnění žalovaný složí na soudem určené místo, bude ho spravovat advokát pod dohledem soudu. Každý člen skupiny bude moci ve stanovené lhůtě podat přihlášku k plnění z fondu.

Průběžné náklady řízení včetně soudního poplatku budou v případě žaloby na plnění placeny ze soukromých zdrojů advokáta nebo kanceláře. Úspěch ve věci pak bude odměněn vysokou výsledkovou odměnou v rozmezí 10-30 %, o které rozhodne soud.¹⁴⁴ V případě neunesení důkazního břemene bude k náhradě nákladů žalovaného povinen pouze advokát bez regresu vůči skupině, v čemž spočívá jeho podnikatelské riziko.¹⁴⁵ U ostatních žalob bude odměna vypočtena podle dosavadních pravidel uvedených ve vyhlášce ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., advokátního tarifu.

Soudní poplatek bude s ohledem na fázi certifikace a samotného projednávání věci placen nadvrát. Poprvé jako pevná částka, podruhé jako procentuální odvislá od velikosti skupiny a vymáhaného nároku.¹⁴⁶

Podoba navrhovaného řešení je, jak vidno, inspirována úpravou americké federální *class action*, z čehož zároveň pramení velká míra její kritiky uplatněná zejména v rámci mezirezortního připomínkového řízení.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Bude-li o konkrétní procentuální výši rozhodovat pouze soud, může docházet k situacím, kdy se vedení sporu advokátovi vyplatí minimálně nebo vůbec. Zůstává totiž otevřené, zda bude soud při určování sazby zohledňovat i skutečně vynaložené a prokázané náklady. Proto by bylo lepší mít dohodnutou procentuální sazbu již při převzetí právního zastoupení se skupinou, z jejichž prostředků koneckonců bude odměna definitivně odkrojena. V opačném případě při jednání o právním zastoupení může docházet k odmítání skupiny ze strany advokátů pro nemožnost kvantifikování rizika a výnosu vyplývající nejen z nejistoty, kolik spor bude advokáta stát, ale především kolik advokátovi přizná soud. Dohoda kolektivního zástupce s advokátem by podléhala pouze finální korekci ze strany soudu, bude-li se jevit jako nepřiměřená. Dalším řešením by mohlo být odstupňování sazby podle výše celkového vymáhaného plnění, pod kterou by soud nemohl jít. Negativní důsledek také může mít hrazení odměny advokáta pouze z přisouzeného plnění. Pokud by se vyjednával smír, bude zde požadavek žalobce zvýšit skutečnou škodu a ušlý zisk o částku na odměnu advokáta. Ovšem měl-li by žalovaný naději, že po neuzavření smíru soud v meritorním rozhodnutí odškodnění o odměnu nenavýší, nebude mít prázdňou motivaci k jeho uzavření.

¹⁴⁵ Toto riziko by mělo představovat první síto zjevně neadjudikovatelných nároků, u kterých advokát po vysvětlení situace a stručného hmotněprávního posouzení odmítne právní zastoupení.

¹⁴⁶ Věcný záměr obsahuje modelové příklady výpočtu odměny a poplatku, přičemž operuje s poplatkem ve výši 50.000,00 Kč za rozhodování o certifikaci a 2 % z hodnoty sporu a stropem 5.000.000,00 Kč ve druhé fázi.

¹⁴⁷ Připomínky k návrhu věcného záměru zákona o hromadných žalobách, dostupné na: https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=colum-1&p_p_col_count=3&material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKE8ZPJ&tab=remarks.

V něm nejvíce rezonovaly obavy o snadnou zneužitelnost tohoto institutu jako nátlakového nástroje ze strany konkurentů na trhu anebo spotřebitelů.¹⁴⁸ Časté výtky směřovaly rovněž vůči financování¹⁴⁹, způsobům vytváření skupiny¹⁵⁰ či nekoncepčnímu převzetí *common law* institutu do kontinentální právní kultury¹⁵¹.

Ojedinele se připomínky zabývaly např. minimální velikostí skupiny pro podání žaloby¹⁵², registru žalob, resp. elektronizace justice¹⁵³, možností hromadného projednání nároků vzniklých předem dnem nabytí účinnosti¹⁵⁴, důslednějším využíváním dosavadních procesních možností¹⁵⁵, advokátní úschovou a správou fondu¹⁵⁶, ingerence soudu do schvalování soudního smíru a zkoumání jeho prospěšnosti skupině¹⁵⁷, a nakonec jim nešla ani formální a stylistická stránka předložené dokumentace¹⁵⁸.

Ambice Ministerstva spravedlnosti je tedy zřejmá, avšak bez obalu je zároveň přímo v textu věcného záměru přiznáno, že jeho předložení je rozhodnutí politické. V tomto konstatování je možné nepřímou vyčíst i další sdělení, a to, že 1) podle ministerstva neexistuje akutní potřeba překotného zavádění hromadných žalob, pouze dlouhodobý ne zcela utěšený stav, a 2) není možné říci, jak se k problematice postaví Parlament ČR, byť se jedná o téma nadstranické. Nezbyvá tedy nic jiného než čekat, kdy a v jak výrazně pozměněné podobě k obrazu svému nechají zákonodárci návrh projít celým legislativním procesem.

f. Shrnutí

Pro přehlednost si nyní znovu velmi stručně uvedeme problémy a negativní důsledky české úpravy, jejichž odstranění by kolektivnímu vymáhání práva v ČR velmi prospělo.

¹⁴⁸ Viz připomínky Svazu průmyslu a dopravy, České národní banky, Unie zaměstnavatelských svazů ČR, Hospodářské komory ČR nebo České advokátní komory (dále jen „ČAK“).

¹⁴⁹ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a Ministerstvo financí kritizují odklon od zásady, že neúspěšná strana hradí náklady řízení včetně odměny advokáta, protože finanční prostředky na obě položky jsou poukázány z plnění přiznaného skupině. Unie zaměstnavatelských svazů ČR kritizuje podílovou odměnu, která je v rozporu s Doporučením Evropské komise o zásadách kolektivní ochrany. Další připomínky přicházejí i z Hospodářské komory a Ministerstva pro lidská práva, rovné příležitosti a legislativu. Dle Ministerstva zemědělství a ČAK nebude kvůli financování ze soukromých zdrojů advokátů z jejich strany ochota přebírat právní zastoupení. ČAK také kritizuje přenesení povinnosti nahradit žalovanému náklady řízení ze žalobců na advokáta, kterým je tak „*umožněno vesele žalovat bez odpovědnosti za výsledek*“, protože „*z cizího krev neteče*“.

¹⁵⁰ Úřad vlády – Odbor kompatibility poukazuje na odlišný evropský trend upřednostňující *opt-in*. Dalšími kritiky jsou Ministerstvo financí, Hospodářská komora ČR a ČAK, kteří považují *opt-in* za nám bližší.

¹⁵¹ Dle Hospodářské komory nekoresponduje se zásadami českého práva, obdobně Česká asociace pojišťoven.

¹⁵² Ministerstvo zemědělství.

¹⁵³ Ministerstvo vnitra, Úřad vlády – Odbor kompatibility.

¹⁵⁴ Ministerstvo zahraničních věcí.

¹⁵⁵ Česká národní banka by upřednostňovala častější využívání spojování věci dle § 112 o.s.ř.

¹⁵⁶ Úřad pro ochranu osobních údajů, Ministerstvo financí.

¹⁵⁷ ČAK.

¹⁵⁸ Viz připomínky z dílny Ministerstva pro místní rozvoj, které se věcnou stránkou nezabývaly vůbec.

První představuje nedostatečná ochrana zájmů a možnost zásahu do řízení členy skupiny, kteří podali žalobu druzí a další v pořadí nebo nežalovali vůbec, a jejichž právní postavení bude meritorním rozhodnutím dotčeno. Buď jsou jim některá procesní práva odepřena, nebo není zajištěno, že ti, kdož je mají, je budou vykonávat v souladu i s jejich zájmy. Nelze tak hovořit byť o elementárním zajištění jejich zájmů.

Zadruhé, není zajištěn žádný standard informování členů skupiny o podané žalobě ani jejich speciálních účincích, který by umožnil dosud neaktivním členům se do sporu zapojit. Taktéž nemá zbytek rozptýlené skupiny možnost dozvědět se o vydaném rozhodnutí, které ho zavazuje.

Zatřetí, věcně omezení použití kolektivních žalob výrazně snižuje jejich potenciál uplatnění. Koncentrace zájmů je možná v mnoha oblastech práva, proto by komplexní úprava takovou restrikcí neměla obsahovat.

Začtvrté, projednávání žalob na náhradu škody nebo újmy sice může být zjednodušeno pomocí institutu prejudiciálních otázek, nicméně obecná úprava s možností společné žaloby a spojení věcí ani tak neposkytne procesní efektivitu a úspory jako skupinové řízení.

Zapáté, problém s formálním označením osoby oprávněné z rozhodnutí a nemožnost navrhnout jeho výkon dalšími osobami, byť ovlivňuje i jejich hmotněprávní postavení.

Zašesté, bez procesní efektivitu v podobě úspory nákladů při kolektivním projednání nebude ani ochota advokátní kanceláří zahajovat spory o difúzních nárocích. Přitom sama reálná hrozba kolektivní žaloby může na potenciálního delikventa působit dostatečně preventivně.

4. Právní úprava *de lege ferenda*

V současnosti probíhající legislativní práce předurčují, že cesta dílčí novelizace dosavadních předpisů nebude využita, a místo ní se bude usilovat o novelizaci komplexní, tj. přijetí nového obecného kodexu o nalézacím civilním řízení a k němu *lex specialis* o hromadných žalobách. Tento postup se jeví jako vhodnější i pro praktické problémy vyvolávané současnou úpravou, jejichž odstranění by dílčí novelizace nemusela dosáhnout.

a. Česká cesta

Věcný záměr zákona o hromadných žalobách jí bezpochyby vytyčil správný směr, nicméně následující oblasti by si zasloužily podrobnější odbornou diskuzi a méně (často kreativních a neodborných) zásahů jednotlivých zákonodárců.

i. Financování dle věcného záměru

Výše jsme uvedli, jakou vlnu vášně zvedla část návrhu zabývající se financováním a související obavy v případě jejího zavedení v této podobě. Neochotu advokátů přebírat právní zastoupení lze považovat zcela bezpochyby za problém, ale jednu z jejích hlavních příčin, tj. nemožnost ještě před samotným podáním žaloby zjistit rentabilitu celého procesu, může zákonodárce odstranit.

Přibližné náklady jsou advokáti schopni si spočítat¹⁵⁹, stejně tak hranici přiznané odměny a nákladů, která je pro jejich pokrytí nutná. Ovšem věcný záměr nijak podrobněji nerozebírá určení této částky soudem, pouze konstatuje zákonné hranice jeho uvážení. Z těchto a výše uvedených důvodů se jeví jako přijatelnější dvě následující varianty.

Tu první představuje model financování převzatý z USA. Advokátova odměna i náhrada nákladů, které by si platil sám, by byla určena výlučně dohodou na bázi klient – advokát s určením procentuálního podílu na vymoženém plnění.¹⁶⁰ Jedinou ingerenci státu by zde představovalo zastropování výsledkové odměny, jejíž rozumná hranice se jeví jako 30 % z přiznaného plnění.

Druhou variantu představuje kombinace výsledkové odměny z vymoženého plnění schválené soudem a prokázaných nákladů řízení nahrazených žalovaným. V takovém případě by výsledková odměna u sporů o vysoké částky neměla atakovat totožná procenta jako v předchozím případě, protože

¹⁵⁹ Respektive měli by, jinak se to budou muset naučit, protože náklady na vyrozumívání členů skupiny mohou být skutečně vysoké, viz pozn. 95.

¹⁶⁰ U mechanismu *opt-in* by se dohoda uzavřela s prvním žalobcem, další by s ní souhlasili přistoupením k žalobě.

by nesloužila k náhradě hotových výdajů jako v případě *class action*.¹⁶¹ Zohledňovala by tak pouze vynaložený čas, úsilí a zkušenosti advokáta v poměru k hodnotě věci.

V obou těchto případech by byl advokát již na začátku sporu obeznámen s finanční stránkou sporu a mohl zvolit přiměřený způsob získání zdrojů na jeho vedení (vlastní prostředky, pojištění, zápůjčka od 3. osoby jako investora), případně jejich kombinaci. První varianta nám dává větší smysl ve spojení s mechanismem *opt-in* s rejstříkem žalob a jednoduchým připojením se k žalobě, druhá s mechanismem *opt-out*, a to především kvůli (ne)možnosti členů skupiny projevit nesouhlas

Upřesnění by zasloužilo i financování sporů o negatorních nebo restitučních nárocích. Věcný záměr totiž nejasně a nesprávně rozlišuje druhy žalob (viz výše, pozn. 140), z čehož plyne nejistota o způsobech placení a hrazení nákladů. Podle prvního výkladu věcného záměru by náklady takových sporů průběžně platily advokátní kanceláře a na konci sporu by jim byly nahrazeny výsledkovou odměnou z přiznaného plnění. To by však v tomto případě představovalo problém, protože se žaluje *facere, omittere* nebo *pati*, které primárně není vyjádřeno v penězích a muselo by se složitě vyčíslvat.

Druhým výkladem, který je však proti současné nauce o druzích žalob, dojdeme k závěru, že financování těchto žalob bude probíhat ve standardním režimu, tj. průběžné náklady si platí každá strana sama a nahrazuje je (zpravidla) ta neúspěšná. Pak ovšem bude třeba řešit, jak zpřístupnit zejména spolkům finanční zdroje pro vedení sporů.¹⁶²

Také této problematice se bude třeba v rámci legislativního procesu věnovat podrobněji.

ii. Rejstřík žalob a celkově informovanost skupiny

Věcný záměr hovoří o velmi prospěšném prostředku usnadňujícím řízení, a to o zveřejňování informací o řízení prostřednictvím médií a informačních technologií umožňujících vzdálený přístup. Co ovšem není jasné, je, zda by ministerstvo raději provádělo zveřejňování a informování skupiny

¹⁶¹ Soudy by pravděpodobně přiměřenost *contingency fee* posuzovaly přísněji, pokud by nebyla vedle samotné odměny advokáta určena rovněž i na náhradu hotových výdajů žalobce a výdaje na vyrozumívání skupiny.

¹⁶² Inspiraci lze nalézt např. v Kanadě, kde je zřízen Fond pomoci kolektivním žalobám. Na základě žádosti jsou z něj vyplaceny prostředky pro financování sporu, v případě příznivého rozhodnutí pro žadatele je do něj část vymoženého plnění vložena zpět. Viz Kanadská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Canada_National_Report.pdf, s. 29. Fond funguje i v Izraeli, viz Izraelská národní zpráva, op. cit., s. 42. Stát sice do tohoto fondu vloží více, než poté na podílu z přísudku získá, nicméně takto preventivně vynaloženými prostředky se může v budoucnosti vyhnout jiným řádově vyšším nákladům. Další možnosti představuje získání peněz od investorů nebo pojišťoven.

způsobem bližším běžným webovým stránkám¹⁶³ nebo u nás již v praxi fungujícímu insolvenčnímu rejstříku.

Paralely mezi kolektivním civilním nalézacím a insolvenčním řízením, při nichž by mohl být rejstřík žalob využit, jsou např. při sdělení o zahájení řízení a na ně navázané lhůty (pro přihlášení pohledávky, *opt-in/out*), informování zainteresovaných osob s možností požadovat od nich vyjádření, hromadné doručování, informace o vydání rozhodnutí a jeho právní moci.

Uvedené možnosti se v zásadních rysech příliš neliší, jelikož jsou obě schopné dosáhnout kýženého cíle, avšak pro rejstřík podobný např. tomu insolvenčnímu hovoří několik argumentů.

Předně je třeba vyzdvihnout povahu obecných a základních informací o řízení (jeho existence, aktuální fáze, způsob skončení apod.), které při jejich zveřejnění ministerstvem potažmo soudem mají větší vypovídací hodnotu než webové stránky, které mohou být vytvořené kýmkoli třeba s úmyslem zmást veřejnost nebo za účelem poškození nějakého zpravidla podnikatelského subjektu.¹⁶⁴ Dále je zde možnost využití základů insolvenčního rejstříku pro architekturu tohoto nového.¹⁶⁵ Třetí praktickou výhodou rejstříku je skutečnost, že při nahlédnutí do něj znamená negativní výsledek pravděpodobnost hraničící s jistotou, že žádné kolektivní řízení není zahájeno.¹⁶⁶

Patrně lepší službu by tak vykonal rejstřík žalob, probíhajících řízení a vydaných rozhodnutí. Existuje např. v Německu a Izraeli¹⁶⁷, zcela cizí není ani České republice, vzpomeňme podobný insolvenční rejstřík. Jeho prostřednictvím by bylo možné mnohonásobně rychlejší a levnější doručování, zjišťování postojů skupiny např. k otázkám ohledně výběru osoby advokáta, přistoupení či vystoupení z řízení. Subsidiárně by ho mohlo doplnit klasické doručování písemností, např. seniorům. Rejstřík (nejen hromadných) žalob by nadto také přispěl k otevřené, transparentní a elektronizované justici.

¹⁶³ Např. podobnému jako <https://www.hromadnezaloby.cz/>.

¹⁶⁴ Vytvoření webových stránek a zveřejnění falešných informací o nekvalitním produktu s cílem podat v brzké době hromadnou žalobu může podnikatele v očích zákazníků poškodit podobně jako šikanózní insolvenční návrh v očích věřitelů a obchodních partnerů.

¹⁶⁵ Jejich podobnost a případné propojování jsou dobrým základem pro další elektronizaci justice, která vede k její větší transparentnosti, otevřenosti a organičtější jednotnosti rozhodování. Pod tímto výrazem rozumíme sjednocování rozhodování už u soudů nižších stupňů, které si budou moci za účelem usnadnění si práce hledat rozsudky všech soudů ve věcech dosud vůbec, málo nebo rozdílně judikovaných.

¹⁶⁶ V tuzemsku nelze očekávat excesivní počty kolektivních sporů známé z USA, proto bude při otevření rejstříku velmi jednoduché se v něm orientovat a zjistit, zda a proti komu se řízení vede, respektive zda je dotýcnému v této věci umožněno na řízení participovat.

¹⁶⁷ Německá národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Germany_National_Report.pdf, s. 15.

iii. Upozaděné reprezentativní řízení

Za téměř revoluční myšlenku je možné považovat žalobní legitimaci spolku i k vymáhání nároků na peněžité plnění. Ačkoli je podpořena konkrétními daty o využívání současné reprezentativní žaloby¹⁶⁸, nelze se ubránit dojmů, že svěřením takového oprávnění do rukou spolku není zcela koncepční a přinese s sebou praktické problémy.

Reprezentativní žaloby na peněžité plnění ve světě sice existují¹⁶⁹, ale nesměřují k náhradě škody způsobené jednotlivcům, respektive jejich sumě, nýbrž újmě utrpěné celou společností. Určení takto vymožených prostředků se pak nerozděluje mezi jednotlivce, ale jde např. do kapitoly státního rozpočtu určené k ochraně toho kterého zájmu, např. spotřebitelů nebo životního prostředí.

Umožníme-li spolkům žalovat i sumu individuálních nároků, narážíme na problémy nejen ohledně vyčíslení požadovaného plnění, ale i s jeho případnou distribucí mezi členy skupiny.¹⁷⁰ Porovnáme-li přitom současné možnosti při ochraně životního prostředí s navrhovaným řešením, nevyhází z něj o nic lépe nebo hůře.¹⁷¹

Této situaci by mohla při zachování svébytného institutu reprezentativních žalob na negaturní a restituční nároky pomoci možnost transformace reprezentativního řízení na řízení skupinové. Žaloba spolku by zde mohla fungovat jako katalyzátor žalobní iniciativy poškozených, kteří by se mohli připojit k již probíhající žalobě. Tato transformace by také měla vést ke zkrácení celkové doby pro vymožení peněžitých nároků než je v současné době. Nyní totiž rozhodnutí o žalobě spolku pouze připravuje půdu pro další žalobu poškozené skupiny pro vymáhání náhrady škody. Takto by se mohla obě řízení spojit a koncentrovat v sobě výhody obojího (odborný personální aparát spolku jako vedlejšího účastníka, možnost vymáhat odškodnění) bez negativních dopadů (problémy s vyčíslením a distribucí plnění). Transformace by mohla být umožněna pouze do vydání certifikačního usnesení, připojí-li se ve lhůtě žalobce splňující podmínky pro podání skupinové žaloby. Odpadlo by tak i negativum v podobě vymáhání reparačních a satisfakčních nároků osobu, která není jejich

¹⁶⁸ Za roky 2013-2016 bylo zahájeno 26 řízení, 12 skončilo meritorním rozhodnutím, z toho 8 po době delší 1 roku, 14 skončeno jinak (zastavením, zpětvzetím). Tato situace je přičítána délce soudního řízení, obtížné formulaci žalobního petitu s ohledem na změnu chování žalobce již v průběhu řízení, malé efektivitě a financování, jelikož prohra by mohla spolek ekonomicky zlikvidovat. Viz kapitola 3.3.a.II věcného záměru.

¹⁶⁹ Skimming-off z Německa, viz Německá národní zpráva, op. cit., s. 23, náhrada újmy na kolektivním zájmu z Francie, viz Francouzská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/France_National_Report.pdf, s. 9.

¹⁷⁰ Ke zvážení jsou také současné postoje a negativní útočná kampaň vůči environmentálním spolkům kladoucí jim za vinu kverulantství v územním a stavebním řízení. Zdrženlivost v žalobní legitimaci by tak mohla utišit hlasy o zneužívání kolektivních žalob nejen z jejich strany, ale i obecně, viz připomínky k věcnému záměru.

¹⁷¹ Bude-li podána žaloba pro poškození životního prostředí např. lesa, je *restitutio in integrum* (vysazení nových stromků) ideálním řešením škodní události v porovnání s peněžitou náhradou určenou na totéž. Obecně je naturální restituce pro poškozeného výhodnější než relutární, i proto je v současné praxi preferovaná, viz např. § 2951 OZ.

hmotněprávním nositelem, současně i všechny problémy, pro jejichž vyřešení věcný záměr navrhuje spolky oprávnit k podání skupinové žaloby.

iv. Účast ve skupinovém řízení v návaznosti na formu vyrozumívání

Hlubší úvahu je možné provést také u vyloučení se z řízení, respektive přistoupení do něj, právě v návaznosti na výše zmíněnou nejistotu ohledně platformy plnící informační funkci vůči veřejnosti. Mechanismy *opt-in* a *opt-out* lze upřednostnit jako funkčnější, respektive jako akceptovatelnější v kontinentálním právu, podle typů nároků a možnostech informovat veřejnost o řízení.

Má-li žalobce dostatečně silnou (ekonomickou) motivaci nárok vymáhat a zároveň možnost se o řízení snadno dozvědět a vstoupit do něj, je institut přistoupení do řízení zcela adekvátní. Oproti tomu v situacích, kdy jsou nároky poškozených nižší a zjišťování informací o řízení a vstup do něj je obtížnější, má vyšší ospravedlnění vyloučení se z řízení, i za cenu určitého zásahu do procesních práv jednotlivých členů skupiny.¹⁷²

Bude-li tedy ve finální podobě zakotveno informování o řízení prostřednictvím webových stránek, je *opt-out* z tohoto pohledu přiměřeným výchozím řešením, avšak v případě rejstříku žalob na způsob insolvenčního, je možné uvažovat o používání primárně mechanismu *opt-in*.¹⁷³ V konečném důsledku nesejde na zvoleném řešení, jen musí celá úprava dohromady ladit a být skutečně funkční.

b. Vybrané případy z tuzemské praxe volající po nové úpravě hromadných žalob

Abychom ilustrovali, že v českém právu existuje skutečná potřeba komplexní úpravy kolektivního procesu, uvedeme níže několik případů, které jsou z různých důvodů problematické a jejichž vyřešení by novou úpravou mohlo a mělo být výrazně jednodušší, rychlejší a efektivnější.¹⁷⁴

¹⁷² Z této úvahy vychází i platná úprava v Dánsku, Izraeli a Norsku, viz výše v kapitole 2. c.

¹⁷³ Druhou variantou by zároveň mohly být utišeny obavy o nadměrné užívání hromadných žalob.

¹⁷⁴ Existují i další případy, k jejichž rychlejšímu a levnějšímu vyřešení by nová úprava hromadných žalob napomohla, např. podvodné slevové portály, autodrom v Mostě a stížnosti na hluk, vadné airbagy od společnosti Takata, ochrana životního prostředí (jeho poškození, snížení cen nemovitostí, zhoršení zdraví místních obyvatel, regionální problémy na Mostecku, Ostravsku, Chomutovsku a Ústecku), záměrné zpomalování více jak dvouletých mobilních telefonů jejich výrobci, poškození motoru v důsledku nekvalitních pohonných hmot, polský důl a ztráta vodních pramenů na české straně hranice, soukromý vodní vrt bez hydrogeologického průzkumu v Lázních Kuks a následná ztráta zřídla, kauza H-System a jiné další.

i. Kauza Dieselgate

Emisní skandál záhy nazvaný jako Dieselgate propukl na podzim roku 2015 poté, co Americká agentura pro ochranu životní prostředí¹⁷⁵ uvedla, že automobilový koncern Volkswagen úmyslně pomocí speciálního softwaru zkresloval laboratorní měření vypouštěných emisí, zejména oxidů dusíku, aby se vozy vešly do zákonných limitů. V dalších dnech se zjistilo, že téhož jednání se dopustil i v Evropě a zbytku světa. Vedle trestněprávních konotací je zde také potenciálních 11 milionů individuálních nároků na odškodnění.^{176,177} Reakce ze strany vlády a veřejnosti na sebe nenechala dlouho čekat, propadly se akcie, byla vznesena obvinění ze strany prokuratury i žádosti o odškodnění.

V USA byla nakonec mezi vládou a koncernem uzavřena dohoda, podle které musí zaplatit 4,3 miliardy dolarů jako odškodnění pro cca 600 tisíc jednotlivců ve výši 5 – 10 tisíc dolarů.

Situace v Evropě je však diametrálně odlišná, koncern odškodnění odmítá s tvrzením, že žádnému z 8,5 milionu zákazníků škoda nevznikla a vše bude uvedeno do pořádku přehráním softwaru auta.¹⁷⁸ Důvodem tohoto odvážného tvrzení je především absence jednotné úpravy kolektivní náhrady škody, která by mohla být dostatečnou protiváhou celosvětovému automobilovému mogulu, ten se tak nyní pokouší vyhnout odpovědnosti za protiprávní jednání, ke kterému se *nota bene* v jiné zemi přiznal.^{179,180} Přitom neexistují žádné relevantní skutečnosti ospravedlňující rozdílný přístup k americkým a evropským spotřebitelům při mimosoudním odškodnění.

V České republice vznikly dvě velké iniciativy, a to od účelově založených společností Diesel Gate s.r.o. a Safe Diesel s.r.o. Žaloby obou společností jsou sice nazvané hromadné, ale materiálně jsou žalobami postupnými, kdy jsou individuální nároky postoupeny jedinému subjektu, který následně vymožené plnění převede podmínek smlouvy o postoupení pohledávky zpět. Požadované odškodnění osciluje kolem částky 220 tisíc Kč na majitele vozu, přičemž se ho dožadují již zhruba 2 tisíce lidí.¹⁸¹

¹⁷⁵ U.S. Environmental Protection Agency (<https://www.epa.gov/>).

¹⁷⁶ Viz např. články ze sekce Českého rozhlasu k Dieselgate, https://www.irozhlas.cz/ekonomika/byvaly-manazer-audi-naridil-zamestnancum-falsovani-emisi-tvrdi-usa_1707070820_mos.

¹⁷⁷ Z těchto nároků jich je zhruba 600 tisíc v Severní Americe a 8,5 milionu v Evropě (v ČR cca 160 tisíc). Tyto nároky však nemusí představovat pouze újma jednotlivce plynoucí ze zklamání, že nemá tak ekologický vůz, jak si představoval, ale i škoda rovnající se rozdílu v ceně ojetých vozů před a po vypuknutí aféry, jejich zkrácená životnost nebo poškození akcionářů koncernu.

¹⁷⁸ Viz např. sekce České televize Skandál Volkswagenu <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1901702-volkswagen-nesouhlasi-s-tim-ze-porusil-pravidla-eu>.

¹⁷⁹ Není však nezbytná právní úprava na unijní úrovni, stačily by dostatečně funkční kolektivní mechanismy členských států, v dalších státech unie by pak žalovaný měl postupovat obdobně, budou-li porušeny unijní normy.

¹⁸⁰ <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/2054438-volkswagen-v-usa-oficialne-priznal-vinu-za-machinace-s-emisemi-aby-mohl-urovnat>.

¹⁸¹ Tato částka, byť srovnatelná s americkým odškodněním (zahrnujícím i *punitive damages*), o necelou třetinu nižší než nejvyšší odškodnění v Kanadě (cca 300 tisíc Kč), je však nejspíše vyšší než reálně utrpěná škoda a újma majitelů vozů. Koncern proti ní bude nepochybně brojit, protože v případě jejího přiznání každému

Tato kauza je zcela ideálním podhoubím pro podání skupinové žaloby, vzhledem k výši nároků zde kýžený efekt zajistí i mechanismus *opt-in*, poškození nejsou odrazováni od připojení se k žalobě nevýhodným poměrem výše nároku a nákladů jeho uplatnění. Přestože bychom se patrně nevyhnuli „závodu o podatelnu“ ze strany advokátních kanceláří, byla by vyjednávací pozice veřejnosti pro smírné urovnání celé situace nesrovnatelně silnější.

ii. Vlaková nehoda ve Studénce

Jedno z největších železničních neštěstí u nás, jehož konečný účet po uplynutí 8 let od něj je škoda zhruba 175 milionů Kč, 95 zraněných, 8 mrtvých a 10 obžaloby zproštěných osob.¹⁸² Během této doby bylo řečeno mnohé, znalecké posudky několikrát vyzněly v neprospěch zhotovitele stavby a jeho subdodavatelů, jejich advokáti jako obranu využívají zpochybnění dodržení preventivních opatření ze strany Českých drah, které nezajistily výluky nebo alespoň neomezily rychlost projíždějících souprav. Státnímu zastupitelství se ale soud nepodařilo přesvědčit, věc byla skončena v duchu zásady *in dubio pro reo*.

Odškodnění nemateriální újmy způsobené trestným činem sice nebývá typickým nárokem vymáhaným kolektivními žalobami, nicméně i zde by mohly posloužit jako urychlující prostředek. Skupina nemusí v žalobě požadovat projednání celého nároku, ale i pouhé rozhodnutí o jeho základu je pro ni úspěchem.¹⁸³ Ovšem i se žalobou na odškodnění by si mohl soud elegantně poradit pomocí podskupin a rozděleného dokazování totožně jako v USA.¹⁸⁴

Poškození zde možná až úpěnlivě spoléhali na odsuzující rozsudek a přiznání odškodnění trestním soudem, nepočítali s možností uplatnění nároku civilní smírnou cestou na nižší částku, která by se pak mohla s ohledem na výsledek trestního řízení zvýšit. Náklady a práce spojené s dokazováním tak sice stále leží na bedrech státního zástupce, který se proti rozsudku na místě odvolal, nicméně všichni poškození dosud obdrželi pouze 14 milionů korun od Českých drah a více patrně ani nedostanou.¹⁸⁵ Cesta mimosoudní dohody o odškodnění se jim uzavřela spolu s vydáním zprošťujícího rozsudku, který i jako nepravomocný nabil obžalované optimismem a zajisté i nechutí

evropskému majiteli by se celkové odškodnění mohlo vyšplhat až na obtojných a zaručeně likvidačních 1,87 bilionu Kč.

¹⁸² Viz např. články Českého rozhlasu ze sekce Studénka https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/mladik-prisel-pri-nehode-ve-studence-o-nohy-ceske-drahy-zaluje-o-odskodneni_201703151150_akottova2, https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/soud-zprostil-viny-vsechny-obzalovane-v-kauze-zeleznicniho-nestesti-ve-studence_1712070923_dp.

¹⁸³ Při negativním i pozitivním rozhodnutí totiž skupina ušetří náklady za rozsáhlé následné dokazování jednotlivých nároků a podskupin (zlomeniny, vozík, smrt), ty dosud vynaložené se mezi ně rozmělní. A při rozhodnutém základu nároku tak již bude jeho výše s největší pravděpodobností vyřešena mimosoudně.

¹⁸⁴ Viz pozn. 83.

¹⁸⁵ https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nehoda-ve-studence-ceske-drahy-vyplatily-poskozenym-14-milionu-samy-inkasovaly-52-milionu_201703090655_akottova2.

přiznávat vinu tam, kde ji soud nenašel, ale možná by bylo předčasné „házet žalobu do žita“. Nemůžeme zde suplovat meritorní rozhodnutí soudu, nicméně na základě prosté úvahy a částečných znalostí případu z médií se lze domnívat, že je možné zjistit, kdo zanedbal či ignoroval své povinnosti. Mosty všude ve světě totiž padají z nějakých příčin a v tomto případě máloco nasvědčuje tomu, že by se zde jednalo o naprosto dbalé jednání všech zúčastněných či *vis maior*.

Potenciál kolektivních mechanismů je i zde zřejmý, jejich využitím na začátku případu by mohlo dojít k upevnění pozice poškozených a získání alespoň částečného odškodnění.

iii. Spory ohledně bankovních poplatků

Akce zahájená s velkou mediální pompou, jejíž konec doprovázelo mlčení, ukázala, že žalovaní se nemusí nechat zatlačit do kouta žalobou tisíců subjektů, ale je-li si jistý, že je jeho nárok po právu, může odolat návrhu na smír, nechat věc projednat, drtivě zvítězit a ještě něco vydělat.

Zpočátku totiž situace vypadala velmi slibně, iniciativní advokátní kancelář byla skálopevně přesvědčená, že tuzemské banky od klientů neoprávněně vybíraly několik poplatků, zejména spojené s čerpáním úvěrů, podobně jako banky působící v Německu.¹⁸⁶ V několika prvních rozhodnutích daly soudy za pravdu klientům, v dalších už banky skóre otočily a obhájily svůj postoj v naprosté většině z téměř 19 tisíc případů před soudem a 93 tisíc před finančním arbitrem.¹⁸⁷

Rozčarování klientům přinesly i náhradové výroky ve prospěch bank, přestože advokátní kancelář byla na základě argumentu „banky mají in-house právníky, není nutné, aby si najímali externí za odměnu, která by v takovém případě neměla být nahrazena“ přesvědčená o opaku. A proto, že žaloby podávali klienti svým vlastním jménem, byla povinnost uložena jim, nikoli zastupující společnosti.¹⁸⁸

¹⁸⁶ Viz např. web České bankovní asociace shrnující celou kauzu <http://www.sporopoplatky.cz/chronologie-sporu-o-poplatky?page=2>.

¹⁸⁷ Vysoký počet návrhů finančnímu arbitrovi byl způsobem tím, že jich bylo podáno jménem jednoho klienta více za každý naučovaný poplatek v průběhu trvání smlouvy zvlášť, nikoli jeden návrh na všechny poplatky z jedné smlouvy jednoho klienta.

¹⁸⁸ Vzhledem k nemožnosti v době psaní práce dohledat kompletní originální dokumentaci uzavřenou mezi klienty, společností a advokátní kanceláří (zejména pro nefungující stránky poplatkyzpet.cz) se lze pouze domnívat, že podávání vysokého množství individuálních žalob (srov. s postupnými žalobami v kauze Dieselgate) mělo dva důvody. Prvním byl nejasný smluvní vztah mezi všemi zmíněnými subjekty, který měl zahrnovat organizační činnost vymáhání, ale tzv. procesní plnou moc nechával otevřenou, až kdy by nebyla mimosoudní cesta úspěšná, druhým neuznání plné moci soudy z hlediska civilního procesu jako platné (kvůli zmocnění právnické osoby a následnému udělení substituční procesní plné moci advokátovi), přičemž byla účastníkům poskytnuta 10denní lhůta k doplnění a opravě, jinak musí žalovat vlastním jménem. U takového množství sporů se jedná pro kancelář o naprosto nesplnitelnou povinnost, proto bylo zřejmě klientům doporučeno, aby žalovali sami za sebe a tím i převzali povinnost k náhradě nákladů řízení. Text plné moci stále dostupný na https://www.bankovnipoplatky.com/files/editable/2/plna_moc_90_4_bp-pdf.pdf.

Rovněž tato kauza tak ukázala potřebnost zavedení alespoň elementární kolektivní ochrany práv. Předělo by se tak zahlcení soudů a finančního arbitra vysokým množstvím sporů a především by nemusely být vynaložené takové prostředky na nákladech řízení, protože by nebyla hrazené suma nákladů všech individuálně žalujících poškozených z jejich vlastních prostředků, ale pouze řádově nižší náklady advokátní kanceláře, která by žalovala jejich jménem a výměnou za možnost prisouzení výsledkové odměny v případě meritorního úspěchu by převzala odpovědnost za náhradu nákladů v případě neúspěchu.

Hlavního cíle skupiny, přiznání reparačního nároku, nebylo dosaženo, přesto lze za úspěch považovat rušení úvěrových poplatků ze strany bank, tedy vyhovění implicitnímu negatornímu nároku.¹⁸⁹ K narovnání trhu s poplatky přispěla svým dílem i jedna mimoprávní aktivita – anketa o nejabsurdnější poplatek roku.¹⁹⁰

iv. Shrnutí

Problémy spatřované v současné české úpravě zcela korespondují s výhodami, jaké kolektivní vymáhání práv přináší, lze tedy říci, že propracovanější úprava by tuzemské praxi jen prospěla a úspory (ekonomické i časové) by se týkaly nejen žalobců, ale i žalovaných. Nedocházelo by k léta trvajícím sporům, zahlcení soudy množstvím individuálních žalob, ani k ve svém součtu vysokým nákladům řízení.

¹⁸⁹ Na druhou stranu by bylo naivní očekávat, že banky výpadek v příjmech z úvěrových poplatků nebudou sanovat z jiných a navýšených příjmů od klientů. Viz https://finance.idnes.cz/banky-rusi-poplatky-za-uverove-ucty-d7b-/pujcky.aspx?c=A140121_130129_bank_zuk.

¹⁹⁰ Viz <https://www.bankovnipoplatky.com/ankety/nejabsurdnejsi-bankovni-poplatek.html>.

Závěr

Práce, ve které jsme se nejprve zaměřili na samotný pojem kolektivního vymáhání práv, jeho obsah, dále na formující se českou i unijní terminologii, různé přístupy ke kolektivní ochraně, přiblížení a analýzu konkrétní úpravu skupinové žaloby v USA, tzv. *class action*, dále rozbor a ilustrování nedostatečnosti současné české úpravy v oblasti vymáhání hromadných nároků, nakonec také na možnou právní úpravu *de lege ferenda* a její možné dopady na vybrané případy z české praxe, nyní vrcholí. Ze všeho výše uvedeného se nyní pokusíme vyvodit jasný a odůvodněný závěr ve formě subjektivního doporučení zákonodárci, kudy by se pro dosažení svého cíle, tj. kvalitní a funkční úpravy hromadných žalob, mohl vydat.

Dnešní rozvinuté informační technologie skýtají mnoho možností i pro oblast práva, a byla by škoda je opomenout. Rychlost, propojenost, přístupnost, jednoduchost a ověřitelnost jsou atributy jasně hovořící spíše ve prospěch rejstříku žalob, navíc by se nejednalo o žádný krok do neznáma bez jakýchkoli zkušeností a *know-how*. Konečně i zapadá do celkové vize elektronizované justice 21. století, která bude otevřenější a transparentnější.

Sympatie k rejstříku žalob se nutně projeví i v tomto (patrně nejdiskutovanějším) bodě, a to zvolení mechanismu formování skupiny. Argumentů pro ten či onen bylo a jistě ještě bude uvedeno mnoho, nicméně z našeho pohledu a v kontextu celého návrhu *de lege ferenda* se nám zdají jako převažující ty, které hovoří ve prospěch zavedení mechanismu *opt-in*, a to jako výchozího, přičemž soud bude moci rozhodnout o transformaci na *opt-out*, shledá-li ho pro konkrétní spor za vhodnější.

Problematika financování řízení musí být kvůli zvláštní povaze hromadných žalob vyřešena po pečlivém uvážení, jinak může být celá úprava (jako u současné reprezentativní žaloby spolku) dysfunkční. Poškozeným musí reálně umožnit ekonomicky smysluplné vymáhání i difúzních nároků a advokátní kanceláře musí dostatečně motivovat k tomu, aby přebíraly právní zastoupení. Obou těchto cílů dosahuje koncept financování americké *class action*, který sice funguje v režimu *opt-out*, ale nic nebrání jeho použití i u *opt-inu*. Členové skupiny nejsou v případě neúspěchu zatíženi náhradou nákladů řízení, a když je odměna advokátní kanceláře v její režii, dokáže si lépe spočítat výnosnost celého sporu.

Poslední částí návrhu je doplnění skupinových žalob poškozených osob institutem reprezentativních žalob podávaných spolky pro vymáhání negatorních a restitučních nároků. Přestože nejsou v současnosti dostatečně využívány, mají dle našeho názoru doplňkovou funkci, kterou není třeba dále rozšiřovat, jako to činí věcný záměr, a zákonodárce by se měl zaměřit na zvýšení jejich atraktivity. Toho lze dosáhnout např. zřízením fondu na financování reprezentativních žalob a možností, aby se reprezentativní žaloba transformovala do skupinové, připojí-li se k ní nositel hmotněprávního nároku, spolek by pak byl *ex lege* vedlejším účastníkem.

Cílem zavedení úpravy hromadných žalob do českého právního řádu není podněcování k jejich podávání, ale v ideálním případě účinná prevence a odstrašení od poškozování širokého okruhu subjektů, jinak alespoň umožnění projednání určitých druhů nároků s násobně vyšší efektivitou a procesní ekonomií než v případě individuálních žalob, vyskytnou-li se v praxi. Z toho důvodu také nelze za neúspěch považovat nízké počty podaných hromadných žalob, protože tato úprava, stejně jako mnohé další, spíše nutí účastníky právních vztahů k preventivnímu jednání, aby k soudní při vůbec nedošlo. Bude-li zákon o hromadných žalobách působit tak, že nároky, které jimi mají být uplatňované, nebudou vznikat, bude možné bez ostychu úpravu označit jako přínosnou.

Seznam zdrojů

Všechny internetové zdroje jsou citovány ke dni 27. 2. 2018.

1. Literatura

Česká republika

- BALARIN, Jan. *Kolektivní ochrana práv v civilním soudním řízení*. Praha: Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze, 2011. Monografie (Centrum právní komparatistiky, Právnická fakulta Univerzity Karlovy v Praze), č. 1. ISBN 978-80-87488-03-4.
- DRÁPAL, Ljubomír. *Občanský soudní řád: komentář*. BUREŠ, J. a kol. Praha: C.H. Beck, 2009. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-107-9.
- DVOŘÁK, Bohumil. *Právní moc civilních soudních rozhodnutí: procesní studie*. Praha: C.H. Beck, 2008. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-095-9.
- GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 7. aktualizované vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. Právnické učebnice (Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-652-1.
- SMOLÍK, Petr. Hromadné žaloby - současnost a výhledy české právní úpravy. *Pocta Martě Knappové k 80. narozeninám*. Praha: ASPI Publishing, 2005, s. 381-402. ISBN 8073571331.
- SMOLÍK, Petr. Meze užití skupinové žaloby v českém civilním procesu - současnost a vyhlídky. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2008, **2005**(4), s. 105-122. ISSN 0323-0619.
- TICHÝ, Luboš. Procesní ochrana kolektivních zájmů - přehled a řešení. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2008, **2005**(4), s. 45-64. ISSN 0323-0619.
- WINTEROVÁ, Alena. Procesní důsledky skupinové žaloby v českém právu. *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*. Praha: ASPI Publishing, 2005, s. 347-356. ISBN 8073570572.
- WINTEROVÁ, Alena. Hromadné žaloby (procesualistický pohled). *Bulletin advokacie*. 2008, s. 21-27. ISSN 1210-6348.
- WINTEROVÁ, Alena a Alena MACKOVÁ. *Civilní právo procesní*. 8. vydání. Praha: Leges, 2015. Student (Leges). ISBN 978-80-7502-077-2.
- WINTEROVÁ, Alena. Prejudiciální otázka v občanskoprávním řízení. *Socialistická zákonnost*. 1967, **15**(2), s. 93-100.
- ZIMA, Petr. Skupinové žaloby a české právo. *Právní fórum*. 2007, **4**(3), s. 94-97. ISSN 1214-7966.
- ZOULÍK, František. Problematika hromadných žalob se zřetelem k českému právu. *Acta Universitatis Carolinae. Iuridica*. 2008, **2005**(4), s. 11-19. ISSN 0323-0619.

Zahraničí

- BONE, Robert G. *Civil procedure: the economics of civil procedure*. New York: Foundation Press, 2003. Turning point series. ISBN 1-58778-172-7.
- CAPISIO, Mary V. a Henry COHEN. *Awards of Attorneys Fees by Federal Courts, Federal Agencies and Selected Foreign Countries*. New York: Nova Publishers, 2002. ISBN 1-59033-246-6.
- KLONOFF, Robert H. a Edward BILICH. *Class actions and other multi-party litigation: cases and materials*. St. Paul: West Group, 2000. American casebook series. ISBN 0-314-24635-5.
- LANGENFELD, James. *The Law and Economics of Class Actions*. Chicago: Emerald Group Publishing, 2014. Research in Law and Economics, Volume 26. ISBN 978-1-78350-951-5.
- TEPLY, Larry L. a Ralph U. WHITTEN. *Civil procedure*. 2nd ed. New York: Foundation Press, 2000. ISBN 1-56662-979-9.
- WILLGING, Thomas E., Laura L. HOOPER a Robert J. NIEMIC. *An Empirical Analysis of Rule 23 to Address the Rulemaking Challenges* [online]. New York: New York University, 1996. New York University Law Review [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://www.nyulawreview.org/sites/default/files/pdf/NYULawReview-71-1-Willging-Hooper-Niemic.pdf>.

2. Právní předpisy a judikatura

Česká republika

- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád.
- Zákon č. 111/1927 Sb. z. a n., proti nekalé soutěži.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.
- Zákon č. 63/1991 Sb., o ochraně hospodářské soutěže.
- Zákon č. 500/2004 Sb., správní řád.
- Zákon č. 141/1961 Sb., trestní zákoník.
- Zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele.
- Zákon č. 120/2001 Sb., exekuční řád.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky.

- Vyhláška ministra zahraničních věcí č. 120/1976 Sb., o Mezinárodním paktu o občanských a politických právech a Mezinárodním paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech.
- Vyhláška Ministerstva spravedlnosti č. 177/1996 Sb., odměnách advokátů a náhradách advokátů za poskytování právních služeb (advokátní tarif).
- Usnesení vlády ze dne 19. 3. 1998 č. 188 ve znění pozdějších změn o Legislativních pravidlech vlády, dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/legislativni-pravidla/LEGISLATIVNI-PRAVIDLA-VLADY_platne-od-1-2-2018.pdf.

Evropská unie

- Doporučení Komise ze dne 11. června 2013 o společných zásadách pro prostředky kolektivní právní ochrany týkající se zdržení se jednání a náhrady škody v členských státech v souvislosti s porušením práv přiznaných právem Unie.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. dubna 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů (kodifikované znění).

USA

- *Anderson, et al. v. Pacific Gas and Electric*, Superior Ct. for County of San Bernardino, Barstow Division, File BCV 00300 (1993).
- *Ashley Madison Customer Data Security Breach Litigation*, Case No. 15-md-02669, in the U.S. District Court, Eastern District of Missouri.
- Federal Rules of Civil Procedure.
- *Genetically Modified Rice Litig.*, 764 F.3d 864 (8th Cir. 2014).
- *Hunt v. Washington State Apple Advertising Com'n*, 432 U.S. 333, 97 S. Ct. 2434, 53 L. Ed. 2d 383 (1977).
- *McKinney v. U.S. Dept. of Treasury*, 799 F. 2d 1544, 4 Fed. Cir. (T) 103 (1986).
- *Monaco, Vincent v. City of Moreno Valley, et al.*, Riverside Superior Court, RIC 428221.
- *N.P., et al. v. Standard Innovation Corp.*, Case No. 1:16-cv-08655, in the U.S. District Court for the Northern District of Illinois, Eastern Division. (We Vibe)
- *Smith v. Swormstedt*, 57 U.S. (16 How.) 288, 303, 14 L. Ed. 942 (1853).
- *Supreme Tribe of Ben-Hur v. Cauble*, 255 U.S. 356, 41 S. Ct. 338, 65 L. Ed. 673 (1920).
- The Code of Civil Procedure of The State of New York.
- *The Exxon Valdez*, 270 F.3d 1215 (9th Cir. 2001).

- The Federal Equity Rules v novelizovaném znění od roku 1842.
- The Field Code of New York z roku 1848.
- *Wabash R.R. Co. v. Adelbert College of W. Reserve Univ.*, 208 U.S. 609, 25 S. Ct. 425, 52 L. Ed. 642 (1908).
- *Wal-Mart Stores, Inc. v. Dukes*, 131 S. Ct. 2541, 180 L. Ed. 2d 374, 78 Fed. R. Serv. 3d 1460 (2011).
- *West v. Randall*, 29 F. Cas. 718 (R.I. 1820) (No. 17,424).

Různé

- Bekendtgørelse af lov om rettens pleje (Retsplejeloven) (zákon o soudním řízení) ze dne 21. 9. 2004.
- Lag om grupprättegång (zákon o skupinovém řízení) č. 2002:599 ze dne 30. 5. 2002.
- Loi relative a la création des syndicats professionnels ze dne 21. 3. 1884 (tzv. zákon Waldeck-Rousseau).
- Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (Tvisteloven) (zákon o mediaci a řízení v civilních věcech) č. 90 ze dne 17. 6. 2005.
- Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. 11. 1950 (Rady Evropy), č. 209/1992 Sb., ve znění protokolů 1 až 14.

3. Články a ostatní dokumenty

- Awards of Attorneys' Fees by Federal Courts and Federal Agencies, Congressional Research Service: Report for Congress, dostupné z: <https://fas.org/sgp/crs/misc/94-970.pdf>.
- BANKOVNIPOPLATKY.COM. Nejabsurdnější bankovní poplatek. [online] Dostupné z: <https://www.bankovnipoplatky.com/ankety/nejabsurdnejsi-bankovni-poplatek.html>.
- Class/collective actions in the United States: overview, dostupné z: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/I9dd0805b410011e598dc8b09b4f043e0/View/FullText.html?transitionType=CategoryPageItem&contextData=\(sc.Default\)&navId=8D98C2BCB027B0DBA29276E5C705B49A&comp=pluk](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/Document/I9dd0805b410011e598dc8b09b4f043e0/View/FullText.html?transitionType=CategoryPageItem&contextData=(sc.Default)&navId=8D98C2BCB027B0DBA29276E5C705B49A&comp=pluk).
- ČESKÁ BANKOVNÍ ASOCIACE. *Chronologie sporu o poplatky*. [online] Dostupné z: <http://www.sporopoplatky.cz/chronologie-sporu-o-poplatky?page=2>.
- ČESKÁ TELEVIZE. *Volkswagen nesouhlasí s tím, že by porušil pravidla EU*. [online] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1901702-volkswagen-nesouhlasi-s-tim-ze-porusil-pravidla-eu>.

- ČESKÁ TELEVIZE. *Volkswagen v USA oficiálně přiznal vinu za machinace s emisemi, aby mohl urovnat skandál.* [online] Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/2054438-volkswagen-v-usa-oficialne-priznal-vinu-za-machinace-s-emisemi-aby-mohl-urovnat>.
- ČESKÝ ROZHLAS. *Další obviněný v kauze dieseldate. Bývalý manažer Audi nařídil falšování emisí, tvrdí USA.* [online] Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/ekonomika/byvaly-manazer-audi-naridil-zamestnancum-falsovani-emisi-tvrdi-usa_1707070820_mos.
- ČESKÝ ROZHLAS. *Mladík přišel při nehodě ve Studénce o nohy. České dráha žaluje o odškodnění.* [online] Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/mladik-prisel-pri-nehode-ve-studence-o-nohy-ceske-drahy-zaluje-o-odskodneni_201703151150_akottova2.
- ČESKÝ ROZHLAS. *Nehoda ve Studénce: České dráhy vyplatily poškozeným 14 milionů. Samy inkasovaly 52 milionů.* [online] Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/nehoda-ve-studence-ceske-drahy-vyplatily-poskozenym-14-milionu-samy-inkasovaly-52-milionu_201703090655_akottova2.
- ČESKÝ ROZHLAS. *Soud zprostil viny všechny obžalované v kauze železničního neštěstí ve Studénce.* [online] Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/soud-zprostil-viny-vsechny-obzalovane-v-kauze-zeleznicniho-nestesti-ve-studence_1712070923_dp.
- Dánská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Demark_National_Report.pdf. Projekt Global Class Action Exchange je společným úsilím Stanford Law School, the Oxford Centre for Socio-Legal Studies a Tilburg University mající za cíl sdílet informace a pohled na vývoj kolektivních žalob v jednotlivých státech.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 151/2002 Sb., kterým se mění některé zákony v souvislosti s přijetím soudního řádu správního.
- Evaluation of the Effectiveness and Efficiency of Collective Redress Mechanisms in the European Union, Final Report, Part I: Main Report, dostupné z: http://www.civic-consulting.de/reports/collective%20redress_study.pdf.
- FED. R. CIV. P. 23 advisory committee's note to the original rule.
- FED. R. CIV. P. 23 advisory committee's note to the 1966 Amendments.
- Francouzská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z: http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/France_National_Report.pdf.
- IDNES.CZ. *Banky ruší poplatky za úvěrový účet. Podívejte se, kde si zatím připlatíte.* [online] Dostupné z: https://finance.idnes.cz/banky-rusi-poplatky-za-uverove-ucty-d7b-/pujcky.aspx?c=A140121_130129_bank_zuk.

- Izraelská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z:
http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Israel_National_Report.pdf
- Kanadská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z:
http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Canada_National_Report.pdf
- Návrh věcného záměru zákona o hromadných žalobách, dostupný z:
<https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=ALBSARKE8ZPJ>.
- Německá národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z:
http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Germany_National_Report.pdf
- Norská národní zpráva z projektu Global Class Action Exchange, dostupná z:
http://globalclassactions.stanford.edu/sites/default/files/documents/Norway_National_Report.pdf
- Plán legislativních prací vlády na rok 2017, dostupný z:
https://www.vlada.cz/assets/ppov/lrv/dokumenty/Plan-legislativnich-praci_2018.pdf.
- Pokyny pro spotřebitelské organizace (CLEF), dostupné z:
<https://www.mpo.cz/assets/dokumenty/40585/45297/549420/priloha001.pdf>.
- Přípomínky k návrhu věcného záměru zákona o hromadných žalobách, dostupné z:
https://apps.odok.cz/veklep-detail?p_p_id=material_WAR_odokkpl&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-1&p_p_col_count=3&_material_WAR_odokkpl_pid=ALBSARKE8ZPJ&tab=remarks.
- Usnesení představenstva České advokátní komory č. 1/1997 Věstníku ve znění pozdějších změn (Etický kodex ČAK).
- Webové stránky projektu Consumer Law Enforcement Forum, dostupné z:
<https://www.mpo.cz/cz/ochrana-spotrebitele/eu-a-spotrebitel/aktuality-z-eu/projekt-fora-pro-vymahani-prav-spotrebitelu--68473/>.
- Webové stránky projektu European Justice Forum mj. shrnující rozhodnutí a urovnání skupinových řízení soudů členských států Evropské unie, dostupné z:
<http://europeanjusticeforum.org/faq/cases/decisions-of-national-courts-and-authorities.html>.

Kolektivní (skupinové, hromadné) žaloby a řízení o nich

Abstrakt

S ohledem na globální ale i vnitrostátní vývoj je nutné reagovat na jím vyvolané společenské změny v oblasti soukromého práva. Jednou z těchto změn je i masovost právních vztahů spočívající v existenci velkého množství téměř identických práv a povinností mezi jedním či několika subjekty na straně jedné a tisíci až miliony na straně druhé. V praxi tak vznikají nové problémy, jako je zahlcení soudů, enormní náklady řízení, opakující se dokazování aj. A právě s nimi se snaží vypořádat instituty kolektivní ochrany práv, obecně označované jako kolektivní žaloby. Mezi ně patří skupinová žaloba, reprezentativní žaloba, vzorová žaloba, veřejná žaloba apod.

Prototypem všech uvedených žalob je americká *class action* s hlubokými historickými kořeny, která se stala nejpoužívanější a tím i nejznámější. Také v mnoha dalších zemích světa a Evropy byly kolektivní žaloby v různé formě zavedeny, často inspirované právě americkou *class action*. V České republice byla donedávna kolektivní ochrana práv nediskutovaným tématem bez perspektivy komplexního legislativního zakotvení, nyní je však situace odlišná a civilní procesní právo dozná nejen v této oblasti podstatných změn. Dosavadní úprava je neucelená, nedostatečná a neposkytuje rozumnou míru ochrany soukromých práv.

Cílem této práce je seznámit se na začátku s kolektivní ochranou práv v občanskoprávním řízení obecně, poté s historickým vývojem a současnými pravidly federální americké *class action*. Další kapitola bude věnována analýze platného českého práva a věcného záměru zákona o hromadných žalobách, ve které se pokusíme najít uvést důležité argumenty určující budoucí podobu vhodné tuzemské úpravy vymáhání kolektivních nároků v porovnání s úpravou v USA a zajímavých přístupů z jiných států. V závěrečné části bude navržena úprava *de lege ferenda* kolektivního vymáhání práv v České republice, kterou budeme teoreticky aplikovat a zkoumat její vliv na případy ze současné tuzemské praxe.

Klíčová slova: Class action, skupinové žaloby, hromadné žaloby

Collective (group, mass) actions and their trying

Abstract

With regard to both global and national developments, it is necessary to respond to the societal changes brought about by it in the field of private law. One of these changes is also the mass of legal relationships consisting of the existence of a large number of almost identical rights and obligations between one or more entities on the one hand and thousands and millions on the other. In practice, new problems arise, such as overloading the courts, enormous costs of proceedings, recurring evidence, and so on. And these problems represent challenges that institutes of collective rights protection, generally referred to as collective actions, has to cope with. These include group action, representative action, test-case action, public group action, and so on.

The prototype of all these actions is U.S. *class action* with deep historical roots, which has become the most used and the most famous. Also, in many other countries of the world and Europe, collective actions have been introduced in various forms, often inspired by U.S. class action. Collective protection of rights has been unresolved topic without the prospect of a comprehensive legislative framework until recently, but now the situation is different and the civil procedural law will be substantially changed not only in this particular area. Recent legislation is incomprehensive, insufficient and does not provide a reasonable level of protection of civil rights.

The aim of this thesis is to introduce the collective protection of rights in civil law in the beginning, then the historical development and current rules of U.S. class action. The next chapter will be devoted to the analysis of the valid Czech law and the government bill of the Act on Collective Proceedings, in which we will try to find important arguments determining the future form of an appropriate domestic regulation of the enforcement of collective claims compared to the U.S. legislation and interesting approaches from other states. In the final part, we will propose a *de lege ferenda* legislation of collective law enforcement in Czech Republic, which we will theoretically apply and examine its influence on current domestic cases.

Keywords: Class action, group actions, mass actions